

T.C.
ZİRVE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KOLLUK GÖREVLİLERİNİN DURDURMA KONTROL KİMLİK SORMA
VE KİMLİK TESPİTİ YETKİLERİ

OSMAN METLİ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ABDULLAH DEMİR

GAZİANTEP
OCAK 2015

T.C.
ZİRVE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
GAZİANTEP

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Programı Yüksek lisans öğrencisi Osman METLİ tarafından hazırlanan “Kolluk Görevlilerinin Durdurma ve Kontrol, Kimlik Sorma ile Kimlik Tespiti Yetkileri” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, 27.01.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Tez Jürisi	Unvanı, Adı ve Soyadı Kurumu	İmzası
Başkan	Prof. Dr. Recep GÜLŞEN Zirve Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Abdullah DEMİR Zirve Üniversitesi	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Aydın İPEK Zirve Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ... Sayılı kararıyla... / ... / 2015 tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Abdullah DEMİR

Enstitü Müdürü

T.C.
ZİRVE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
GAZİANTEP

Bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, materyal ve sonuçların tam olarak kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. ... / 01 / 2015

Osman METLİ

İmza

ÖZET**KOLLUK GÖREVLİLERİNİN DURDURMA, KONTROL, KİMLİK SORMA
VE KİMLİK TESPİTİ YETKİLERİ**

Osman METLİ

Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, 71 Sayfa, Ocak 2015

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah DEMİR

Bu çalışmada kolluk kuvvetlerinin sıklıkla başvurduğu durdurma, kimlik sorma ve kimlik tespiti yetkileri; bu yetkiler kullanılırken ortaya çıkan hukuka aykırılık ve insan hakları ihlallerine karşı ilgililere uygulanacak yaptırımlar hakkında yaşanan tereddütlerin giderilmesi, ilgili mevzuatın hem vatandaşlarımıza hem de kamu görevlilerine getirdiği yükümlülükler ve suçların önlenmesi, işlenmiş suçların faillerinin yakalanması hususları anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kolluk, Suç, Suçlu, İnsan Hakları, Durdurma, Kimlik Kontrolü, Kimlik Tespiti.

ABSTRACT

In this study, forestalling, ID controlling, identification and enforcement that are referred by authority of law enforcement; remove hesitations about exercising sanctions against while exercised of power emerging illegality and human right abuses, applicable legislations liabilities both on citizens and public officers and preventing crimes, roundup offenders are explained.

Key Words: Police, Crime, Criminal, Human Rights, Forestalling, ID Controlling, Identification.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	I
KABUL VE ONAY SAYFASI	II
ETİK BİLDİRİM SAYFASI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1
I. AMAÇ VE KAPSAM	1
II. KAYNAKLAR VE YÖNTEM	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
GENEL KOLLUK KAVRAMI, KOLLUĞUN DURDURMA VE KONTROL YETKİSİ	3
I. GENEL KOLLUK KAVRAMI	3
A. KOLLUK KAVRAMI	3
B. KOLLUK TEŞKİLATI	4
II. KOLLUĞUN DURDURMA VE KONTROL YETKİSİ.....	4
A. GENEL OLARAK	4
B. DURDURMA VE KONTROL YETKİSİNİN ÖN KOŞULU	8
C. KOLLUĞUN DURDURMA VE KONTROLLERİ ESNASINDA ARAMA SAYILMAYAN İŞLEMLERİ	11
D. KOLLUĞUN DURMAYAN KİŞİLERE KARŞI ZOR KULLANMASI	12
E. DURDURMA İŞLEMİNİN YERİNE GETİRİLMESİ VE SONA ERMESİ	17
F. KOLLUĞUN DURDURMA ESNASINDA TEDBİR ALMA YETKİSİ	18

İKİNCİ BÖLÜM	21
KOLLUĞUN KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT ETME YETKİSİ	21
I - KOLLUĞUN KİMLİK SORMA YETKİSİ	21
A. KİMLİK KAVRAMI	21
B. KOLLUĞUN KİMLİK GÖSTERMESİ	23
C. KOLLUĞUN KİMLİK SORMA YETKİSİ	26
D. ADLİ MAKAMLARDA İŞLEM YAPILIRKEN KİMLİK SORMA	30
E. ÖZEL KOLLUK GÖREVLİLERİNİN KİMLİK SORMA YETKİSİ	31
F. DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN KİMLİK SORMA YETKİSİ	32
II. KOLLUĞUN KİMLİK TESPİT ETME YETKİSİ	33
A. KİMLİK TESPİTİNİN TANIMI, AMACI VE NİTELİĞİ	33
B. YAŞAYAN KİŞİLERİN KİMLİK TESPİTİ	37
C. PVSK'YA GÖRE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİ	37
D. CMK'YA GÖRE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİ	38
E. ÖLÜ KİŞİLERİN KİMLİK TESPİTİ	41
F. KİŞİSEL VERİLERİN KULLANILMASI, SAKLANMASI, DÜZELTİLMESİ VE İMHASI	43
G. KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİNDE KOLLUĞUN ZOR KULLANMA YETKİSİ	47
H. KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİNDE ZOR KULLANMA YETKİSİ ÇERÇEVESİNDE KOLLUĞUN SİLAH KULLANMASI	51
III. KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT ETME İŞLEMLERİNDE UYGULANABİLECEK YAPTIRIMLAR VEYA TEDBİRLER	52
A. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE UYGULANABİLECEK T.C.K. YAPTIRIMLARI	52
B. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE UYGULANABİLECEK PVSK YAPTIRIMLARI	53
C. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE SIKIYÖNETİM VE OLAĞANÜSTÜ HAL KANUNLARINA GÖRE UYGULANABİLECEK YAPTIRIMLAR	53

D. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE ADLİ VE ÖNLEME ARAMALARI YÖNETMELİĞİNE GÖRE UYGULANABİLECEK TEDBİRLER	54
E. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE KİMLİK BİLDİRME KANUNUNA GÖRE UYGULANABİLECEK PARA CEZASI YAPTIRIMLARI	54
F. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE KABAHAHLER KANUNUNA GÖRE UYGULANABİLECEK YAPTIRIMLAR	55
G. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE TCK'YA GÖRE UYGULANABİLECEK PARA CEZASI YAPTIRIMLARI	55
H. KİMLİK SORMA VE TESPİTİ ESNASINDA KOLLUK GÖREVLİLERİNE UYGULANABİLECEK CEZA HUKUKU YAPTIRIMLARI	56
İ. KİMLİK SORMA VE TESPİTİ ESNASINDA SUÇ İŞLEYEN KOLLUK GÖREVLİLERİNİN TAZMİNAT HUKUKU YAPTIRIMLARI	58
J. KİMLİK SORMA VE TESPİTİ ESNASINDA SUÇ İŞLEYEN KOLLUK GÖREVLİLERİNİN DİSİPLİN HUKUKUYAPTIRIMLARI	58
SONUÇ	60
KAYNAKÇA	66
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ	70
VITAE	70

KISALTMALAR

- AB : Avrupa Birliği
- AÖAY : Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
- AY : Anayasa
- AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- AFİS : Parmak izi bilgi bankası
- C : Cilt
- CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
- CMUK : Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
- EGM : Emniyet Genel Müdürlüğü
- DVI : Disaster Victim Identification ekipleri
- ETK : Emniyet Teşkilatı Kanunu
- GBT : Genel Bilgi Toplama
- İHAS : İnsan Hakları Sözleşmesi
- İYUK : İdari Yargılama Usulü Kanunu
- JTG VYK : Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu
- m : Madde
- MUYEP : Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projeleri
- S : Sayı
- s : Sayfa
- TCK : Türk Ceza Kanunu
- PVSK : Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu
- Vb. : Ve benzeri

GİRİŞ

I. AMAÇ VE KAPSAM

1982 Anayasası'nın 13. maddesinde "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirlenen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir." denmektedir. Ülkemizde yaşayan herkes kolluk kuvvetleri tarafından çeşitli nedenlerle durdurulmakta, tüm bireylerin kimlikleri kontrol edilmekte ve bu bireyler kolluğun değişik kontrollerine maruz kalmaktadırlar. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılı verilerine göre bir yıl içerisinde polis bölgesinde toplam 1.640.037 asayiş olayının meydana geldiği, yine bir yıl içerisinde trafikte toplam 24.883.989 aracın kontrol amacı ile durdurulduğu istatistiklere yansımıştır (EK 1, 2).

Ülkemizde yaşanan hızlı nüfus artışı ve göçlerle birlikte suçlarda da artışlar yaşanmaktadır. İnsanların ihtiyaç duydukları huzurlu ve güvenli yaşam alanlarının oluşması için çalışan kolluk mensupları, halka güvenlik hizmeti sunmaktadırlar. Çalışmamızın konusunu, kolluğun durdurma, kontrol, kimlik sorma ile kimlik tespit etme işlemlerinin tesisi esnasında ortaya çıkan sorumluluklarını hukuki açıdan incelemek ve bu sorunlara karşı çözüm yolları oluşturmaktadır.

Çalışmamızda; geniş bir kapsama sahip olan kimlik kavramının ne olduğu, kolluğun kimlik sormadan önce kendi kimliğini göstermesi, kimlik sormanın amacı, niteliği, usulü ile ilgili yürürlükteki hukuki düzenlemeler değerlendirilmeye çalışılacaktır.

II. KAYNAKLAR VE YÖNTEM

Yaptığımız çalışmaya kaynaklık etmesi açısından öncelikle konumuzla ilgili hukuki eserler incelenmiştir. Ceza Muhakemesi Hukuku'na ilişkin kitap ve yayınlar, Yüksek Lisans Tezleri, Emniyet Genel Müdürlüğü yayınları, sempozyum ve kongre bildirileri materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca konunun güncel olması nedeni ile internet üzerinden güvenilir sitelerdeki bilgilerden de yararlanılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda tüm materyallerin tarafsız bakış açısıyla incelenmesi çalışmanın asıl unsurunu oluşturmuştur. Materyaller dikkatlice ve objektif bir şekilde incelenmiş ve değerlendirmeler bu bakış açısı ile yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KOLLUK KAVRAMI, KOLLUĞUN DURDURMA VE KONTROL YETKİSİ

I. GENEL KOLLUK KAVRAMI

A. KOLLUK KAVRAMI

Kollama, suçları önleme, suça el koyma, suçluyu, suç alet ve edevatını ele geçirme, delilleri toplama, suçlarla mücadele etme, toplumda kanun hâkimiyetini, huzur ve güveni sağlama ile görevli birimlerin tamamına kolluk ismi verilmektedir. Kolluk faaliyetleri; suçun işlenmesi öncesi aşamalarda yapılan önleyici, caydırıcı, koruyucu ve düzenleyici kolluk hizmetlerini kapsadığı gibi, suçun işlenmesinden sonra suçun aydınlatılmasına yönelik olarak yapılan soruşturma işlemlerini de kapsamaktadır. Birinci aşamada görev yapan kolluğa “suç öncesi kolluk veya idari zabıta” adı verilirken, ikinci aşamada görev yapan kolluğa ise “adli kolluk” adı verilmektedir¹.

Kolluk veya zabıta terimi ülkemizde polis terimini de içine alacak şekilde genel bir terim olarak kullanılmaktadır. Kolluk, aslında bir işlevi belirtir. Bu da kollama işlevidir. Bu işlevin, korumak ve araştırmak olarak iki yönü vardır. Koruma ile kastedilen, toplumu ve bireyi suça karşı korumaktır. Bu koruma işlevi önleme ve yardım olarak iki şekilde yapılır. Kolluğun araştırma işlevi ise, suçu ve suçluyu araştırmaktır.

¹ Vahit Bıçak, **Suç Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s.114.

B. KOLLUK TEŞKİLATI

Kolluk kuruluşları, kamu düzenini sağlamak ve korumak, suç işlenmesini önlemek ve suç işlendikten sonra fiili aydınlatarak failleri ele geçirmek görevini yürüten ve ayrı bir kamu görevlileri olarak devlet tarafından teşkilatlandırılmış olan kuruluşlardır². Türk hukukunda kolluk, genel ve özel olmak üzere iki şekilde teşkilatlanmıştır. Bunların yanında bir de kolluk yetkisi kullanan görevliler mevcuttur.

Genel kolluk, Polis ve Jandarmadan oluşur. Özel kolluk ise, özel kanunların koyduğu esaslar dahilinde kurularak görev yapan kuruluşlardır. Özel kolluğa; Belediye Zabıtası, Köy Korucuları, Geçici Köy Korucuları, Gümrük Muhafaza Memurları, Orman Muhafaza Memurları, Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Özel Güvenlik Teşkilatları örnek olarak verilebilir. Kolluk yetkisi kullanan görevliler ise gemi kaptanları, TCDD personeli ve olağanüstü hallerde Türk Silahlı Kuvvetleri'dir.

II. KOLLUĞUN DURDURMA VE KONTROL YETKİSİ

A. GENEL OLARAK

Türk anayasal sisteminde “durdurma” diye bağımsız bir kavram bulunmamaktadır. Durdurma ancak Anayasa’da öngörülen başka meşru müdahale yöntemlerinin bir aracı olabilir. Örneğin; bir kişiyi aramak veya yakalamak için önce durdurmak gerekir. Ancak, arama veya yakalama yetkisi bulunmayan yerde durdurma yetkisi de ortadan kalkar. Bir başka deyişle, arama ve yakalama önlemlerinden bağımsız bir durdurma kavramına Türk anayasal sistemi içinde yer bulmak mümkün değildir.

² Veli Özer Özbek / M. Nihat Kanbur / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin yayınevi, Ankara, 2014, s.225.

Durdurma, kişinin seyahat özgürlüğünü ilgilendirir. Bu nedenle, Anayasa'nın öngördüğü suç soruşturması, kovuşturması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla seyahat özgürlüğü kanunla sınırlandırılabilir. Anayasa'nın bahsettiği kanun, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 4/A maddesidir. Durdurma, yakalama anlamına gelmemektedir. Yakalama sayılabilmesi için, şahsın fiilen denetim altına alınması gereklidir. Yine durdurma, arama anlamına da gelmemektedir.

1982 Anayasası'na göre, her türlü "arama" işlemi için hakim kararı veya kanunla yetkili kılınan makamın yazılı emri bulunmalıdır. Ancak arama sayılmayan "durdurma ve soru sorma", "durdurma ve kimlik sorma", "durdurma ve kimlik tespiti" veya "durdurma ve sıvazlayarak silah kontrolü yapma" (stop and frisk) gibi işlemler için belli bir kanunun kolluğa arama yetkisi verdiği haller saklıdır. Polisin şahısları yolda durdurarak "suç işlenmesini önlemek" veya "işlenmiş suçların faillerini bulmak" amacı ile, onlara çeşitli sorular veya kimlik sormasının yasal kaynağı, 2007 yılının Temmuz ayından bu yana, PVSK'nın 4/A maddesidir³.

Kolluğun kişiyi yolda durdurabilmesi için, "umma derecesinde makul şüphe" bulunması gerektiği Arama Yönetmeliği'nin 27.maddesinde, yine durdurulan bu kişinin silahlı olabileceği ve bir tehlike yarattığı kanaatine ulaşırsa, kişi üzerinde giysileri çıkarılmadan "yoklama suretiyle kontrol" yapılabileceği aynı yönetmeliğin 27/e maddesinde düzenlenmiştir. İnsan haklarına saygılı bir hukuk devletinde, yöneten ve yönetilenlerin hukuka bağlı olması temel kural olarak kabul edilmiştir. Bir kamu görevlisi olan kolluk görevlisi de, kendisine verilen görevi, kamu faaliyetlerinin gerektirdiği eşitlik ve adalet ilkelerine uygun olarak yürütmesi gerekir. Aksi halde, toplumun kolluk görevlilerine ve dolayısıyla devlete olan güvenin sarsılmasına neden olur⁴.

³ Nurullah Kunter / Feridun Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukuku I-II** , 12. Bası, Beta Yayınevi İstanbul, 2003, s. 770.

⁴ Özcan, 2006, s.51.

Yakalamada bireyin, Anayasa'nın 19. maddesi ve İHAS'ın 5. maddesinin garantisi altında olan, "kişi hürriyeti ve güvenliği" hakkı söz konusudur. Durdurmada ise, bir yerden başka bir yere gitmekte olan kişinin geçici bir süre için bekletilmesi - yani seyahat hürriyetinin Anayasa'nın 23/3. maddesinde belirtilen sebeplere uygun şekilde düzenlenmiş olan PVSK'nın 4/A maddesi uyarınca sınırlandırılması- söz konusudur.

Durdurulan her şüpheliyi sorgulama, kimlik sorma ve üzerini yoklama gibi bir zorunluluk yoktur. Şartlar oluşmuşsa kişi durdurulabilir, kişiye soru sorulabilir, gözle kişinin üzeri kontrol edilebilir, kişinin tavırları değerlendirilebilir. Şüphe devam ediyorsa kimlik sorulabilir, kişinin üzeri ya da eşyası yoklanabilir⁵.

Yakalama ile durdurma arasındaki farkı şöyle belirtebiliriz: Eğer makul ve orta zekâlı bir kişi, serbest olmadığını hissedebiliyorsa, yakalama yönetmeliğinde belirtildiği gibi fiilen denetim altına alınmış ise, 'yakalanmış kişi' statüsüne girdiğinden Anayasa'nın 19. maddesindeki ve İHAS'ın 5. maddesindeki haklardan yararlanan bir kişi durumundadır. Buna karşılık durdurma, geçicidir ve kişi de bu geçiciliğin farkındadır. Eğer makul ve orta zekâlı bir insan, durdurulduktan sonra artık kendi isteği ile oradan ayrılamayacağını hissediyorsa durdurma bitmiş ve yakalama başlamış demektir.

Şahıs durdurularında, doğrudan kimlik sorma veya aramaya geçmek yerine, ilk önce karşılıklı bir iletişim sağlanır. Durdurma sebebinin oluşmasına yol açan davranışları hakkında, durdurulan kişiye sorular yöneltilebilir. Şüpheliye yöneltilen sorular bilinen temel saha mülakat seviyesinde başlar. Sorular, kolluğun zihninde oluşan şüpheleri giderici nitelikte olmalı ve alınan cevaplar da dikkatle değerlendirilmelidir.

⁵ Ali Şafak / Vahit Bıçak, **Ceza Muhakemesi Hukuku Ve Polis**, Tümüyle Yenileştirilmiş Ve Genişletilmiş 6. Bası, Roma Yayınları, Ankara, 2005, s. 484.

Başlangıç olarak kolluk tarafından durdurulan kişinin;

1- Sizi tanıyabilir miyim?

2- Kimliğinizi görebilir miyim?

3- Burada ne arıyorsunuz?

4- Nerden geliyorsunuz?

5- Niçin burada dolaşıyorsunuz? gibi benzer soruları cevaplandırması istenebilir. Ancak durdurulan kişi bu sorulara cevap vermekle yükümlü değildir. Durdurma yetkisinin kullanılmasına neden olan şüphe, yapılan açıklama ile ortadan kalkarsa kişinin gitmesine engel olunmaz⁶.

Kolluğun, durdurulan ve mülakat yapılan kişinin kimlik bilgileri konusunda sundukları belgeleri incelemek için yeterli zaman harcaması çok önemlidir. Deneyimli memurlar, kimlikle ilgili belgenin sahte olabileceği ihtimalini asla göz ardı etmezler. Kimlik belgelerinin düzgün bir biçimde kontrol edilmesi çok kısa bir zaman almasına rağmen, genelde birçok memur sürücü belgesine veya diğer kimlikle ilgili dokümanlara sadece kısa bir göz atmakla yetinir. Bu nedenle, kolluk görevlileri kişilerin tanınması için kullanılan belgelerin bilinmesi ve ayırt edilmesi konusunda çok kısa sürede deneyim kazanmalıdır.

Durdurma, vatandaşla devletin karşı karşıya geldiği bir uygulamadır. Bu durdurma eylemi ile taraflar arasında diyalog başlar. Makul bir sebepten dolayı durdurma esnasında kolluk görevlileri sıcak olmalı ve vatandaş rahatlatılmalıdır. Kolluğun balık tutar gibi herkesi durdurma yetkisi bulunmamaktadır. Mevcut kolluk mensuplarının çoğunluğunun, herkesi durdurma yetkisi olduğunu düşündüğü iddia edilmektedir. Makul sebep olmadığı sürece adli durdurular hariç kimse durdurulmamalıdır. Arama Yönetmeliği'nin 27. maddesinde "kolluğun bir vatandaşı yolda durdurabilmesi için umma derecesinde makul şüphe bulunması gerektiği" düzenlemiştir. Durdurulan kişiye, durdurma sebebinin oluşmasına veya şüpheye yol açan davranışları hakkında sorular sorulabilir. Durdurulan kişi, üzerinde giysilerinden herhangi biri çıkarılmadan "yoklama biçiminde bir kontrol" yapılabilir.

⁶ Aytekin Geleri, **Önleyici Polislik**, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2009, s.113.

Önleme amaçlı yapılan araç durdurmaları esnasında vatandaşların, kolluğun bazı davranışlarını özel hayata müdahale olarak değerlendirdikleri ve şikâyetçi oldukları görülmektedir. Örneğin; akşam saatlerinde şehir girişinde durdurulan bir araç ve şoförünün plaka, ehliyet ve ruhsat yönünden kontrol edildiği, aracın ve şoförünün hiçbir sorunu olmadığı, ayrıca aracın şoförünün ve araçta yolcu olarak bulunan bir bayanın yapılan kimlik (GBT) kontrollerinde aranan kişilerden olmadıkları, yine araç içinin ve bagajının gözle yapılan incelemesinde herhangi bir suç unsuruna rastlanılmadığı, trafik görevlisinin aracın gitmesine izin verdiği esnada başka bir görevlinin araç şoförüne yanındaki bayanın kim olduğunu ve aralarında ne tür bir ilişki olduğunu sorması üzerine şoförün görevliye bu tür soru sormayacağı itirazı üzerine kolluk görevlisinin ne iş yaptığını sorduğu, avukat olduğunu belirten şoföre kolluk görevlisinin avukatların kaba ve havalı davrandıklarını söylemesi üzerine normal bir kontrol olarak başlayan işlemin kastı nasıl aştığı ve hakarete nasıl dönüştüğü görülmektedir. Yine kolluk tarafından yapılan rastgele, nedensiz ve gelişigüzel durdurmalar nedeniyle, durdurulan bazı kişiler durdurulduğu yer civarında kendisini tanıyanların olduğunu varsayması, onların önünde küçük düşürüldüğünü ve hatta onurunun zedelendiğini belirtmişlerdir.

B. DURDURMA VE KONTROL YETKİSİNİN ÖN KOŞULU

Durdurma yetkisinin kullanılabilmesi, herhangi bir karara veya emre bağlı değildir. Kolluğun kendisine tanınan bu yetkiyi, PVSK'nın 4/A maddesinde öngörölmüş bulunan "makul bir sebebin bulunması" ön şartı ve yine aynı maddede belirtilen dört durdurma nedeninden birinin varlığı halinde kullanabilmesi, bir mahkeme kararının veya yazılı bir emrin alınmasına tabi tutulmamıştır.

Bu halde kolluk, içinde bulunduğu somut olayda durumu değerlendirerek takdir edecek, aklına ve mantığına göre sayılan bu sebeplerden birinin varlığı hususunda makul bir şüpheyeye ulaşırsa bu yetkisini kendiliğinden kullanabilecek ve böylece de görevini yapabilecektir. Başka bir deyişle; durdurma yetkisinin kullanılabilmesi, PVSK'nın 4/A maddesinin ikinci fıkrası hükmü ile kolluğun

tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebinin bulunması ön koşuluna bağlanmıştır. Makul sebep, akla ve mantığa uygun sebep anlamına gelmektedir⁷.

PVSK, kişileri ve araçları durdurma hususunda makul bir sebebe ulaşmış kolluğun hangi nedenlere dayanarak bu yetkisini kullanabileceğini, 4/A maddesinin birinci fıkrasında dört grup halinde düzenlemiştir. Buna göre kolluk; Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin “durdurma ve kontrol işlemleri”ni düzenleyen 27. maddesinin ikinci fıkrası hükmünden hareketle somut bir olayda tecrübesine dayanarak, içinde bulunduğu durumdan ve izlediği davranışlardan;

a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek,

b) Suç işlendikten sonra kaçan failerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek,

c) Hakkında yakalama emri⁸ ya da zorla getirme kararı⁹ verilmiş olan kişileri tespit etmek,

d) Kişilerin hayatına, vücut bütünlüğüne veya malvarlığına karşı ya da topluma yönelik mevcut ya da muhtemel bir tehlikeyi önlemek amacıyla bir kanaat elde ederse kişileri ve araçları durdurabilecektir. Somut bir olayda sayılan bu dört sebebin bir arada bulunması gerekmemektedir. Kuşkusuz, bu sebeplerden sadece birinin varlığı yeterlidir.

Durdurma yetkisi, ancak makul bir sebebin varlığı halinde kullanılabilir olduğundan dolayı PVSK'nın 4/A maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi ‘süreklilik arz edecek, fiili durum ve keyfilik oluşturacak şekilde durdurma işlemi yapılamaz’ olarak düzenlenmiştir¹⁰.

⁷ M. Bedri Eryılmaz, **Türk Ve İngiliz Hukukunda Ve Uygulamasında Durdurma Ve Arama**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 34.

⁸ CMK m. 98: (1) Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir.

⁹ CMK m.146: (1) Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan veya 145.maddeye göre çağrıldığı halde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilir.

¹⁰ Eryılmaz, s. 34.

Durdurma ve kimlik sorma, önleyici bir tedbir olarak olayın özelliğine göre birçok hakkı etkileyebilir. Örneğin; bir toplantıya katılmayı engellemek için kasıtlı olarak durdurma önlemine başvurulması ve durdurulan kişinin toplantı süresi boyunca serbest bırakılmaması, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına müdahale olarak değerlendirilebilir. Ancak durdurma ve kimlik sorma tedbiri, bazı temel hak ve özgürlüklerle, uygulandığı olayın özelliklerinden bağımsız olarak, her bir durumla bağlantılıdır. Örneğin; akşam evine gitmekte olan bir kişinin durdurulup kimliğinin sorulması halinde de, okula giden bir öğrencinin durdurulmasında da kişinin özgürce hareket etmesi sınırlandırılmaktadır. Bu kişilere yönelik sınırlandırmanın hukuka uygun olup olmadığı, yukarıda verilen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı örneğinden bağımsız olarak, kanunun genel düzenlenişine bakılarak saptanabilir. Bu nedenle, burada yapılacak inceleme durdurma ve kimlik sormanın genel rejimine ilişkin olacaktır¹¹.

Bir vatandaşın yolda durdurularak ona sorular sorulması, yakalama olmadığı gibi teknik anlamda arama ve el koyma da değildir. Bu nedenle yakalama, arama ve el koyma için kanunlarda öngörülen koşullar burada aranmaz.

Makul sebebe verilebilecek örnekler şunlardır:

- 1- Aranan eşkâle uygun kişi ya da aracın olması,
- 2- Gece geç saatlerde sokakta dolaşmak (kundaklama, hırsızlık vb.),
- 3- Kolluğu görünce anormal hareketler sergilemek,
- 4- Mevsimine uygun giyinmeme (yazın pardösü vb.),
- 5- Yüzünü kapatacak şekilde bere ya da benzeri giyeceklerle kapatması,
- 6- Eğitim kurumları etrafında şüpheli bir şekilde dolaşılması,
- 7- Banka veya ATM civarında şüpheli durumda gezinmek,
- 8- Elbisede görülen anormal şişkinlikler ve hamilelik görüntüsüyle bağdaşmayacak karın bölgesi şişkinliklerinin olması,
- 9- Devlet kurumlarının etrafında dikkat çekici bir şekilde dolaşmak,

¹¹ Kerem Altıparmak / A. Murat Aykaç / Onur Karahanoğulları / Türkan Hançer / Devrim Aydın, “Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik, Durdurma, Kimlik Sorma, Arama, Parmak izi Alınması, Silah Kullanma,” İnsan Hakları Çalışma Metinleri V. Hukuk Ve Adalet Dergisi, Yıl: 4, S:11, Ankara, 2007, s. 6.

- 10- Her hangi bir yeri gözetliyor iması vermek,
- 11- Bir suç mahallinde uzaklaşıyormuş gibi telaşla ve hızla uzaklaşmak,
- 12- İşlenmiş olan bir suç mahallini uzaktan tedirgin ve heyecanla takip etmek,
- 13- Kolluğa yardımcı olurken çok ısrarcı olmak,
- 14- Kişinin, çevredekilerin yardım ığığından dolayı kaçması ve kolluğu görünce saklanması.

C. KOLLUĞUN DURDURMA VE KONTROLLERİ ESNASINDA ARAMA SAYILMAYAN İŞLEMLERİ

Kolluğa verilen kanuni yetkiler çerçevesinde idari görevlerini ifa ederken karşılaştığı ve arama sayılmayan, yani arama kararı veya emrini önceden almaya gerek duyulmayan hallere en güzel örnek; gözle görülen, burunla koklanan ve kulakla duyulan şeylerdir. Kolluk görevlisinin gözüyle gördüğü, koklayarak algıladığı veya işiterek varlığını anladığı suç emareleri, “arama” dışında sayılmıştır. Örneğin; otomobilin arka koltuğu üzerinde duran tabancayı görerek, kolluğun aracı durdurması ve tabancayı muhafaza altına alması için özel bir izin gerekmez.

Kolluğun durdurma ve kontrolleri esnasında;

- El feneri veya dürbün gibi, duyulara yardımcı olan basit aletler kullanılması,
- Bir fabrikanın bahçesinde bulunan kişilerin fotoğraflarının, uzak bir mesafesinden çekilmesi,
- Bavulda uyuşturucu madde mevcut olup olmadığını anlamak için, bavulun narkotik köpeğine koklatılması,
- Terkedilmiş evlere girerek kontrol yapılması,
- Apartmanların ortak kullanım alanı olan merdiven boşlukları ile çatılarına bakılması,
- Evlerin bahçelerine girmek arama sayılır ancak bahçeye girmeden dışarıdan bakılması,

- Araçlar onu kullanan kişiler tarafından, Devletin müdahale edebileceğini öngörebileceği bir şekilde terk edilmiş ise, içinin incelenmesi (Mesela, park yasağı olan yere bırakılan aracın çekilmesi ve götürüldüğü yerde incelenmesi),
- Şahısların terk ettiği çöp vesaire üzerinde delil aranması, terkedilen şeyler üzerinde yapılan incelemesi,
- Durdurma esnasında soru veya kimlik sorma esnasında sıvazlayarak silah kontrolü yapması,
- Bırakılmış izlerin takip edilmesi (örneğin; yerde görülen kan izlerinin takip edilmesi),
- Kapalı yerlerden gelen imdat sesleri üzerine yardım için girilmesi,
- Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17.maddesine göre içinde kaçak eşya, silah veya uyuşturucu madde bulunduğu makul şüphesi bulunan kap, ambalaj ve taşımaya yarayan araçların kontrolü,
- Gümrük Kanununda belirlenen yerler dışından girmek isteyenlerin durdurulması ve aranması arama sayılmamaktadır.

Yukarıda sayılan durumlarda kolluk yazılı bir karar almaya ihtiyaç duymadan ve gecikmeden müdahalesini yapabilir¹².

D. KOLLUĞUN DURMAYAN KİŞİLERE KARŞI ZOR KULLANMA YETKİSİ

Hukuka uygun bir şekilde durdurulmak istenilen kişi durmaz ise, PVSK'nın 16. maddesi¹³ gündeme gelecektir. Kolluk bu durumda, verdiği emre itaatsizlik eden kişiyi, kanun ve usul çerçevesinde zor kullanarak gözaltına alabilir. Zor kullanma, PVSK'nın 16. maddesi ile yeniden düzenlenmiş ve eski ek 6. maddede olduğu gibi, polise ölçülü şekilde zor kullanma yetkisi verilmiştir. Görevini ifa ederken direnişle karşılaşan kolluk tarafından, zor kullanılarak müdahale yapılacağı direnen kişiye hatırlatılmalıdır. Kolluğun; talimatlarına karşı gelinmesi halinde, direnenleri etkisiz

¹² Feridun Yenisey, "Arama" Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri – II, EGM, Eğitim Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008, s. 58, 59.

¹³ PVSK m.16: Polis, görevini yaparken direniş ile karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.

hale getirecek şekilde ani ve kaba hareketlerden kaçınması, soğukkanlı ve profesyonel bir tavır içerisinde hareket ederek kademeli olarak artan nispette, bedeni kuvvet ve maddi güç kullanabilmesi PVSK'nın 16. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir.

PVSK'nın 4/A maddesinin dördüncü fıkrası; “durdurma süresi, durdurma sebebine esas teşkil eden işlemin gerçekleştirilmesi için zorunlu olan süreden fazla olamaz” şeklinde düzenlenmiştir¹⁴. Durdurma süresinin ne kadar olabileceği, uygulamada somut olaylara göre değişiklik gösterebileceğinden dolayı, genel ve tüm olaylar anlamında, örneğin en fazla 1 saat veya 5 saat veya 10 saat veya en fazla gözaltı süreleri kadar şeklinde bir sınırlamaya tabi tutulması mümkün değildir.

Durdurma; durdurma işleminin yapılaş amacına göre bazen, hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek amacıyla yapılmış olan bir durdurmada birkaç dakikalığına olabilmektedir. Bazen de, bir suçun iştirak halinde işlenmesini önlemek veya iştirak halinde bir suç işlendikten sonra kaçan faillerinin yakalanmasını sağlamak amacıyla yapılmış olan bir durdurmada, durdurulan ve bir başka aracın beklenmesi amacıyla birkaç saat devam edebilecektir.

Aynı şekilde bir şehirlerarası yolcu otobüsünün durdurulması halinde de tüm yolcuların kontrolleri bitene kadar durdurma işlemi sürdürülebilecektir. Ancak normal koşullarda, örneğin; birkaç dakikada bitirilebilecek bir işlem için yapılmış olan bir durdurma, birkaç saat devam ettirilemeyecektir. Örneğin; kolluk, art niyetli davranış sergileyecekse önemli bir ihalenin yapılacağı yerin yakınında, ihale saatine yakın önceden belirlediği kişi veya araçlar üzerinde uygulama yapmak suretiyle GBT araştırması vb. bahaneleriyle kişilerin ihaleye girişini dahi engelleyebilir. Maalesef geçmişte kolluğun bu tür davranışları olmuştur. Burada gizli bir ihaleye fesat suç

¹⁴ Feridun Yenisey, “**Faili Tekrar Tanımaya Yarayan Önleme Ve Koruma Tedbirleri, Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti, Parmak İzi Alma, Fotoğraf Çekme, Fizik Kimliğin Tespiti**”, Polise Görev, Yetki Ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi, (MUYEP) Tebliğleri - II, EGM Eğitim Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008, s. 10.

işlenmesine rağmen mağdurlar bunu ispat edememişlerdir. Kanun koyucunun niyet açısından yapabileceği bir şey yoktur. Bu durumlarda tamamen vicdani ve mesleki etik durumuyla karşı karşıya kalınmış olunmaktadır.

Kolluk tarafından durdurma ve kontrol yetkisi kullanılırken, kolluğun tasvip edilmeyen tutum ve davranışları nedeniyle şikâyet edilmesi halinde mahkeme tarafından kolluğun makul sebebe dayandırılmayan müdahalelerine, keyfi durdurma nedeniyle ceza verilebilmektedir. Zaman zaman kolluğun vatandaşı makul bir sebep olmadan durdurduğu, kaba ve keyfi davrandığı ve kolluğun bu hukuksuz uygulamasından rahatsız olan vatandaşın hakkını aramak için şikâyet etmek istemesi üzerine kolluğun kendisine küfredildiğini, hakaret edildiğini belirterek şahsı gözaltına aldığı ve görevli memura mukavemet ve hakareten davacı olduğu, mahkemede ekip arkadaşlarının da meslek dayanışması içinde şahit oldukları için vatandaşın zor durumda kaldığı geçmişte yaşanmıştır. Yine araçları durdurarak kontrol yapan kolluğun o ilin plakasını taşıyan araçları değil; yabancı plakalı araçları özellikle durdurdukları, örneğin; İstanbul plakalı araçları çalıntı olabilir diye, doğu plakalı araçları uyuşturucu olabilir diye sözde tecrübeye dayalı özde tamamen keyfi olarak durdurdukları eleştirilmektedir.

Durdurma işlemi esnasında zor kullanma ile gözaltı başlar ise, şahsa hakları derhal bildirilmelidir. Vatandaşa sen değil siz diye hitap edilmelidir. Durdurma ve kontrol işlemi zor kullanarak gözaltına dönüşürse ancak o zaman kolluk mensuplarının emir kipine geçmeleri mümkün olabilir.

Kimlikleri ile ilgili olarak kolluğa bilgi vermeyenler ya da gerçeğe aykırı bilgi verenler cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda gözaltına alınırken kolluğa direnirlerse, kaçma ihtimali olursa veya kendisinin yada başkalarının hayat bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin ortaya çıkması hallerinde CMK'nın 93. maddesi ve Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 7. maddesine göre kelepçe takılabilir. Ancak bu uygulamanın istisnai bir uygulama olduğu ve yine Çocuk Koruma Kanunu'nun 18. maddesine

göre kesinlikle çocuklara kelepçe takılamayacağı kolluk tarafından unutulmamalıdır¹⁵.

1982 Anayasası'nın 83. maddesinin ikinci fıkrası hükmü ile milletvekilleri, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 88. ve 89. madde hükümleri ile hâkimler ve cumhuriyet savcıları ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 58. maddesi ile avukatlar; bu unvan, sıfat ve görevleri itibarıyla bazı adli işlem ve koruma tedbirlerinin kendilerine de herkes gibi uygulanabilirliği bakımından bir takım bağımsızlıklarla özel bir rejime tabi tutulmuşlardır¹⁶.

Durdurma ve kimlik sorma tedbirlerinin uygulanması bakımından özel sıfat veya görevi olanlara ilişkin istisna getirilmesini gerektiren bir durum yoktur. Bu tedbirlerin uygulanma nedenleri bakımından, kolluğun istisnasız herkese karşı durdurma ve kimlik sorma tedbirlerine başvurması gerekir.

PVSK'nın 4/A maddesi uyarınca kolluk, durdurduğu kişiye durdurma sebebini bildirir ve durdurma sebebine ilişkin sorular sorabilir; kimliğini veya bulundurulması gerekli diğer belgelerin ibraz edilmesini isteyebilir. Ancak, durdurulan ve kimliğini ibraz eden kişinin milletvekili, hakim, savcı ya da avukat olması durumunda kişinin üzerine ya da aracına müdahalede bulunamaz, kontrol, yoklama tabir edilen işlemleri yapamaz ve kişiyi alıkoyamaz. Bu halde görünen durumla ilgili ancak tutanak düzenlenebilir¹⁷.

Kolluk görev ve sıfatını öğrendiği bu kişiye yönelik olarak kontrol, yoklama, arama veya alıkoyma gibi herhangi bir önleyici veya adli işlem esasen yapmamalı, hoş olmayan bir durum gelişse bile bunu sadece tutanağa bağlamakla yetinmelidir¹⁸. Buna karşılık, istisnai hallerde en azından meşru savunma çerçevesinde mutlaka

¹⁵ Mürsel Sevindik, **Polis Savunma Taktikleri**, 7.baskı, Gyes Yayıncılık, Ankara, 2011, s.176.

¹⁶ Nevzat Toroslu / Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008, s. 249.

¹⁷ Hasan Tahsin Gökcan, “**Önleyici Kolluk Tedbirleri Karşısında Milletvekili, Hakim, Savcı, Avukat Gibi Özel Görev Ve sıfatı Haiz Kişilerin Durumu**”, Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri – II, Ankara, 2008, s. 117.

¹⁸ Gökcan, s.118.

müdahale edilmesini gerektiren bir durumla karşılaşan kolluk, bu durumu kendi mesleki tecrübesiyle pekâlâ takdir ederek durdurduğu ve kimliğini sorduğu kişiye özel görevi ve sıfatı itibarıyla her hangi bir ayırım yapmaksızın durumun gerekli kıldığı tedbirleri de alabilmelidir.

Uluslararası sözleşmeler çerçevesinde güvenlik uygulamaları standardı zorunluluğu bulunan havaalanlarına giriş sırasında, teknik cihazlardan kişi ve eşyaların geçirilmesi ve gerekirse kontrol ve arama yapılması biçimindeki uygulamanın herkese istisnasız uygulaması zorunluluğu bulunduğundan dolayı özel kanunlara tabi olan milletvekilleri, hakim ve savcılar ile avukatlar gibi kişilerin de bu uygulamalara uygun davranmak zorunlulukları vardır.

Yine trafik düzeni ve güvenliğinin sağlanması, trafik suç ve kabahatleri dolayısıyla olay yerinde gereken tedbirlerin alınıp, failerin yakalanması ya da kimliğinin tespiti için gereken tedbirleri uygulamakla trafik kolluğu yükümlüdür. Bu tedbirlerin de istisnasız herkese uygulanması gerekmektedir. Bu bakımdan, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ve Yönetmelikleri çerçevesinde trafik kolluğu tarafından alınan önlemlere milletvekili, hakim, savcı ve avukatların da uygun davranması zorunlulukları bulunmaktadır. Örneğin; trafik polisi tarafından araçta bulunması gereken zorunlu eşyalar ve belgelerin (aracı trafik kaydı, sürücü belgesi ile ilk yardım çantası, yangın söndürme cihazı gibi) bulunup bulunmadığı kontrol edilebilir, alkol muayenesine başvurulabilir. Araçta bulunması gereken cihazların bulunup bulunmadığının kontrolü için polisin aracın bagajını açtırması, yani bir nevi arama işlemi yapması söz konusu olmayıp, sürücüye bu eşyanın var olup olmadığını sorup, bu eşyalar gösterilmemişse bulunmadığı kabul edilerek işlem yapılması gerekmektedir.¹⁹ Trafik kolluğunun hakim ve savcılarla ilgili olarak sadece olayı detaylı bir şekilde izah eden tutanağını düzenleyerek ilgili Cumhuriyet Savcılığına göndermesi gerekmektedir.

¹⁹ Gökcan, s.118.

E. DURDURMA İŞLEMİNİN YERİNE GETİRİLMESİ VE SONA ERMESİ

PVSK'nın 4/A maddesinin üçüncü fıkrası hükmü gereği kolluk, durdurduğu kişiye öncelikle durdurma sebebini bildirmelidir. Bu bildirim zorunludur. Madde hükmünde açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, kolluğun eğer üniformalı değilse hatta üniformalı bile olsa mutlaka, kolluk mensubu olduğunu söyleyerek kendini tanıtmayı ve resmi veya sivil fark etmeksizin görev kimliğini göstermesi kanunca zorunlu kılınmıştır. Daha sonra kolluk, gerekli görürse durdurduğu kişiye durdurma sebebine ilişkin sorular sorabilecek, durdurduğu kişiden kimliğini veya bulundurulması gerekli diğer belgelerin ibraz edilmesini isteyebilecektir.

Durdurmanın sona ermesini değişik ihtimallere göre ayrı ayrı değerlendirmek yerinde olacaktır. Durdurmanın sona ermesinde birinci ihtimal, kolluğun durdurma işlemine dayanak yaptığı makul sebeb, bir başka ifadeyle makul kuşkunun yersiz olduğunun anlaşılmasıdır. Kolluk, bir kişiyi veya aracı örneğin hakkında yakalama emri olan birisini tespit etmek amacıyla durdurmuş ama durdurduğu kişinin aynı kişi olmadığını anlamış ise bu durumda, durdurma sebebi ortadan kalktığı için PVSK'nın 4/A maddesinin beşinci fıkrası hükmü gereği kişilerin ve araçların ayrılmasına derhal izin vermesi gereklidir.

Durdurmanın sona ermesi hususunda ikinci ihtimal ise, kolluğun durdurma işlemine dayanak yaptığı makul sebeb, bir başka ifadeyle makul kuşkunun yerinde olduğunun anlaşılmasıdır. Kolluk, bir kişiyi veya aracı yine aynı örnekten hareketle hakkında yakalama emri olan birisini tespit etmek amacıyla durdurmuş ve durdurduğu kişinin bu aranan kişi olduğunu anlamıştır. Bu durumda, durdurulan kişinin ayrılmasına izin verilmeyecek ve bu kişi hakkında, durdurmanın yapılması nedeniyle uygun işlem yapılacaktır. Yani kişi yakalanacak ve üzerinde kendisine, kolluk görevlilerine ve diğer kişilere zarar verebilecek bir şey bulunabileceği şüphesiyle arama da yapabilecektir. Şüphelinin görevini yapmakta olan kolluğa direnmesi veya mukavemette bulunması halinde, PVSK'nın 17. maddesi hükmü

çerçevesinde hakkında düzenlenecek evrakla birlikte adliyeye sevk edilmek üzere zor kullanılarak gözaltına alınarak kolluk merkezine götürülebilecektir.

Görevli memura mukavemet ile alakalı olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından 1985 yılında verilen kararda, 765 sayılı TCK'nın 260. maddesinin uygulanışı ile ilgili bir içtihat bulunmaktadır. Buna göre; söz konusu uyuşmazlıkta çözüme kavuşturulan konu, kanunda belirtilen “kanun ve nizam hükümlerinden birisinin icrasına muhalefet için nüfuz ve müessir kuvvet sarfedenler ... cezalandırılır.” ifadesindeki “müessir kuvvetin” söz konusu olduğuna ilişkindir. Kararda yerel mahkeme, polisin dur ihtarına uymayan ve arabasıyla kaçan failin fiilini “müessir kuvvet” kapsamında değerlendirmemiştir. Yargıtay Ceza Dairesi ise; bu kuvvetin yalnızca memurlara karşı kullanılmasını değil, işlemlere karşı kullanılmasını da suç kabul etmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, bu karara direnen yerel mahkemenin kararını bozmuştur.²⁰ Aynı yıl verilen bir diğer Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararında da aynı içtihat tekrarlanmıştır.²¹ Ancak aynı mevzuatın yürürlükte olduğu 2003 yılında Yargıtay 8. Ceza Dairesi bu içtihada zıt bir karar vermiştir. Buna göre; “Sanığın, üzerini aramak isteyen polis memuruna karşı ellerini öne uzatarak “arayamazsınız” demekten ibaret eylemi, TCY'nin 260. maddesindeki memura mukavemet suçunu oluşturmaz” denmiştir. Bu içtihat değişikliğinden anlaşılacağı üzere, toplumun özgürlük algısı ve mahkemelerin bu yöndeki kararları değişebilmektedir. Nitekim 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da memura soyut şekilde, herhangi bir cebir içermeyen mukavemet fiili suç teşkil etmemektedir²².

F. KOLLUĞUN DURDURMA ESNASINDA TEDBİR ALMA YETKİSİ

Kolluk bir kişiyi durdurduğunda, kişinin üstünü arayamaz. Arama yapılabilmesi için CMK'nın 116. maddesi uyarınca, aleni yerlerde en azından kolluk amirinin yazılı emir vermiş olması gerekir. Arama yapamamakla birlikte, kolluğun

²⁰ YCGK, E.1985/2-29, 03.06.1985.

²¹ YCGK, E.1985/2-81, 21.10.1985.

²² 8.CD, E.2002/12415, 09.12.2003.

durdurduğu kişi üzerinde silah bulunduğu hususunda yeterli şüphenin varlığı halinde ‘gerekli tedbirleri alma’ yetkisi verildiği görülmektedir. Peki arama yapamayan kolluk başka ne gibi tedbirler alabilecektir? Burada Arama Yönetmeliği’nin 27. maddesi ve özel güvenlik mensuplarına tanınan yoklama suretiyle kontrol gündeme gelebilir. Bir kişiye dokunmak, daima özeldir. Fakat arama değildir. Bir insanın başka bir insana resmi amaçla dokunabilmesi için, makul bir sebep bulunması gerektiğini, Amerikan Yüksek Mahkemesi’nin Terry kararı dünyaya öğretmiştir. Amerikan Yüksek Mahkemesi’nin (Supreme Court) Terry davasında, bir polis memurunun tecrübesine dayanarak, izlediği veya gözlemlediği davranışlardan, o şahsın bir suç işleme yolunda olduğuna inanırsa veya şahsın silahlı olduğu ve halen bir tehlike yarattığı kanaatine ulaşırsa, o şahsı durdurup sorular sorup üst araması yapabileceğini kabul edilmiştir²³.

Kamuoyunda “İç Güvenlik Paketi” olarak bilinen, “Polis Vazife Ve Salahiyet Kanununun İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı’nda arama ve zor kullanma ile ilgili olarak eleştiriye açık birçok düzenleme öngörülmektedir. Bu bağlamda ilk olarak; PVSK’nın durdurma ve kaba üst arama yetkisini düzenleyen 4/A maddesinde değişikliğe gidilmektedir. Tasarıda maddeye “*Bu amaçla kişinin üzerindeki elbisenin çıkarılması veya aracın, dışarıdan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerinin açılması istenemez*” ifadesinden sonra “*Ancak, el ile dıştan kontrol hariç kişinin üstü ve eşyası ile aracının dışarıdan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerinin aranması; İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslar dâhilinde mülki amirin görevlendireceği kolluk amirinin yazılı, acele hallerde sonradan yazıyla teyit edilmek üzere sözlü emriyle yapılabilir. Kolluk amirinin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur*” ibaresi eklenmektedir. Bu düzenleme sonucunda adli amaçlı arama ile önleme amaçlı arama arasında pek bir fark kalmamaktadır²⁴. Bu düzenleme ise, Anayasa’nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklerin

²³ Feridun Yenisey, “**Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti**”, Çağın Polisi Dergisi, S: 69, Ankara, 2007, s. 10.

²⁴ Adem Sözüer / İbrahim Dülger / Selman Dursun / Serdar Talas / Mehmet Maden / Gottfried Plagemann / Tuba Topçuoğlu, Polis Vazife Ve Salahiyet Kanununun İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısına İlişkin Görüş, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, 19.02.2015.

sınırlanmasında ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bir önleme kararına hakim kararı öngörülmesinin de hukuki açıdan pek bir mantığı bulunmamaktadır. Ayrıca bu düzenlemede kolluk amirinin sözlü emriyle yapılabilecek arama, uygulama açısından keyfilik oluşturacak ve birçok soruna neden olacaktır. Keza Anayasa'da temel hak ve özgürlüklerin sözlü bir emirle kısıtlanabileceği hususu düzenlenmemiş olduğundan dolayı, Anayasa'ya aykırılık da söz konusudur.

Hukuk devletinin korunabilmesi için; hukuk devletinin kolluğa, toplumu koruyucu yetkiler vermesi ve bu yetkilerin de denetlenmesi gereklidir. Kolluk mensupları bireylerle temaslarında, her bireyin Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde belirtilen ve 1982 Anayasası ile de güvence altına birçok hakları olduğunu, ayrıca durdurulan veya bir şekilde temas kurulan bireyin cahil veya özürlü olabileceğini de asla unutmamalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KOLLUĞUN KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT ETME YETKİSİ

I. KOLLUĞUN KİMLİK SORMA YETKİSİ

A. KİMLİK KAVRAMI

Kimlik, insana özgü bir kavramdır. Kimlik kavramı ile ilgili literatürde birçok kavram ve tanıma rastlamak mümkündür. Kimlik tanımı; örneğin, kişisel kimlik, tıbbi kimlik, toplumsal kimlik, ulusal kimlik, etnik kimlik, sosyolojik kimlik, biyometrik kimlik, davranışsal kimlik gibi dar veya geniş kapsamda yapılabilir.

Kimlik, bir başka ifade ile hüviyet, hukuk sözlüğünde; bir kişinin adı, soyadı, ana baba adı, doğum tarihi ve yeri gibi hususları içeren belge²⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Kişileri birbirinden ayıran vasıflar olarak kimlik kartı ise; yetkili bir organ tarafından vatandaşa kanun çerçevesinde verilen, resmi ve özel ilişkilerinde kimliğini tanımlayan resmi bir belge, olarak ifade edilmektedir. Diğer yandan resmi kimlik (sonradan elde edilen) ve fizik kimlik (biyometrik, doğuştan var olan) şeklinde de iki farklı kimlik tanımı da yapılabilir.

Adli tıp ve hukuk uygulamalarında, ‘Adli Kimlik’ ve ‘Tıbbi Kimlik’ şeklinde iki tür kimlik tanımı bulunmaktadır. Adli Kimlik; bir kişiyle ilgili, cinsiyet, doğum yeri, doğum yılı, anne, baba, iş ve eğitim durumu gibi nüfus kayıtlarındaki bilgilerden oluşan kimliktir. Bu tür bilgiler; kişiye ait fotoğrafı da içeren nüfus, sürücü belgesi, pasaport gibi bir belge üzerinde gösterilebilir. Tıbbi Kimlik ise, vücut özelliklerinin tümüyle birlikte değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan boy, vücut ağırlığı, cinsiyet, ameliyat, yara, renk, yüz özellikleri gibi bilgileri içerir. Kolluk, daha çok adli kimlik ile ilgili çalışmalar yapmaktadır²⁶.

²⁵ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Hukuk Yayınları, 2010, s.424.

²⁶ Yıldray Zeyfeoğlu / İ. Hamit Hancıoğlu, “**İnsanlarda Kimlik Tespiti**”, Türk Tabipler Birliği, STED Dergisi, C:10, S:10, s. 375.

Ülkemizde, Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Kanunu hariç kişilerin üzerlerinde kimlik bulundurmaya zorunlu kılan yasal bir hüküm bulunmamaktadır. Nüfus Hizmetleri Kanunu ise, herkesin nüfus cüzdanı almasını zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte PVSK, CMK ve Kabahatler Kanunu gibi yasal metinlerde, görevlilerin kimlik sorma yetkisi karşısında, kişilerin doğru kimlik bilgisi verme zorunlulukları bulunmaktadır.

Kimlik hırsızlığı ve sahte kimlik kullanımı günümüzün bir sorunudur. Kimlik hırsızlığı, gerçek bir kişinin kimliğine sürekli ya da uzun süreli bürünmektedir. Sahte kimlik düzenleme ise düşük seviyeli bir kimlik hırsızlığı olarak nitelendirilebilir. Kimlik hırsızlığında kimliği çalınan kişi, ölü veya yaşayan kişi olabilir. Bu kimlikle, banka hesabı açtırılabilir, sabıka kayıtlarının temiz görünmesini sağlanabilir. Biyometrik veri tabanlı kimlik belgelerinin kullanılması bu tür hırsızlıkları önlemede etkili bir yöntem olarak görülmektedir.

Kişilerin kendilerini tanıtan kimliklerini yanlarında bulundurmaları birçok açıdan önemlidir. Çünkü günümüzde kimlik kartı veya kendini tanıtıcı bir belge olmadan günlük yaşantısında hemen hemen hiçbir işlem yapılamaz. Zira resmi veya özel bir kurum veya kuruluşa, havaalanı, otel vb. yerlere kimlik kartı olmadan giremeyeceği gibi; tapu, banka, noter, pasaport işlemleri, trafik işlemleri vb. işlemlerde nüfus cüzdanı beyan edilmeden hiçbir işlem yapılamayacaktır.

Üzerinde kimlik belgesi olmayan bir kişinin kimliğini ispat edememesi halinde bu kişi, bazı yaptırımlarla karşılaşabilecektir. Örneğin; kimliği belirlenemeyen kişinin, PVSK'nın 4/A maddesine göre üzeri kontrol edilebilecek ve kimliğinin tespit edilebilmesi için bu kişi kolluk merkezine götürülebilecektir. Cumhuriyet savcısının talimatı ile gözaltına alınacak kişilerin kimliklerinin tespiti için parmak izi ve fotoğrafı alınabilecektir. Ayrıca bu kişilere Sıkıyönetim Kanunu'nun 16. maddesine göre 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezası, Kabahatler Kanunu'nun 40. maddesine göre ise 50 lira idari para cezası öngörülmüştür.

Polisin kimliğiyle ilgili olarak, Emniyet Teşkilatı Personeli Kimlik Kartları İle Polis Kimlik Kokartları Yönetmeliği'nin 6. ve EK-1 maddelerinde bu husus düzenlenmiştir. Buna göre, kimlik kartları ISO standartlarına uygun olarak kimlik kartının şekil, içerik ve ölçüleri gösterilmiştir. Ayrıca kimlik kartlarında kullanılacak fotoğrafın üniformalı olması öngörölmüştür. Yönetmeliğin 7. 8. ve 9. maddelerinde de kolluğa verilecek kimlik kokartları konusu düzenlenmiştir. Yukarıda yapılan kimlik tanımından da anlaşılacağı gibi kanunda resmi üniforma bir kimlik belgesi olarak görölmemektedir. Aksi halde polis kimliği veya polis kokartının resmi üniformalı polislere verilmemesi gerekirdi.

Ancak resmi üniformalı polisin ne ifade ettiğini de açıklamak gerekir. Geniş anlamda değerlendirildiğinde resmi üniforma; bir aidiyeti, görev alanını, bir kurumun sembolünü temsil eder. Zira polis üniforması giyen bir kişiye genel olarak toplumda emniyet ve asayişi sağlayan bir kamu görevlisi olarak bakılır. Bundan hareketle resmi üniformanın, ait olduğu kurumu ve belli bir görev alanını ifade ettiği söylenebilir. Sonuç olarak resmi üniforma, dar anlamda bir kimlik belgesi sayılmazken, geniş anlamda düşünöldüğünde ise kimlik kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir.

B. KOLLUĞUN KİMLİK GÖSTERMESİ

Kolluğun görevini yerine getirirken usul kurallarına da uyması gerekir. İlgili kişiye bilgi verilmesinin hukuki niteliği, adil yargılanma hakkını düzenleyen İHAS'ın 6/3. maddesinde hakkındaki suçlamayı öğrenme hakkı kapsamındadır. Ancak yapılacak işlemi tehlikeye düşürecekse (bilgi toplama, arama gibi) bilgi vermekten kaçınabilir. Böyle bir durumun varlığı olayın koşulları ve oranlılık ilkesine göre değerlendirilir.

CMK'da işlem yapmadan önce polisin kimlik göstermesi ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık arama, el koyma gibi işlemlerde ilgisine bilgi verme ve tutanaklarda görevli kolluk görevlilerinin açık kimliklerinin yazılacağı belirtilmektedir.

Kolluğun kimlik gösterme işlemi ve niteliği genel olarak PVSK ve Arama Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. PVSK'nın 4/A maddesinde durdurma ve kimlik sorma alt başlığı altında kolluğa, 'bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek, işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek veya bir tehlikeyi önlemek için kişilerden kendinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra kimliğini sorabilme' yetkisi tanınmıştır²⁷. Buna göre; kolluğun bir görevi somut olarak ifa ederken vatandaştan kimlik sorabileceği, ancak önce kendi kimliğini göstermek zorunda olduğu görülmektedir.

Ancak Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrasında, kimlik gösterme ile ilgili olarak kolluk hakkında özel bir hüküm yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre, terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 4/1. maddesinde Polis; "silahlı icra ve inzibat kuvveti olup, üniformalı ve sivil olmak üzere iki kısımdır." şeklinde tanımlanarak polis kavramının sivil ve resmi tüm görevlileri kapsadığı belirtilmektedir. PVSK'nın 4/A-8. maddesinde de 'polis' kavramı kullanılıp sivil ve resmi görevli ayrımı yapılmadığı için göreve ilişkin işlemde önce herhangi bir talep olmadan tüm görevlilerinin resen kimliğini göstermesi gerekmektedir.

Yine Arama Yönetmeliği'nde, kolluğun hangi hallerde kimlik göstermesi gerektiği, hangi hallerde bu yükümlülüğün olmadığı veya geciktirilebileceği konuları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Örneğin; Yönetmeliğin 27. maddesindeki durdurma ve kontrol işlemlerinde, 28. maddesindeki yazılı emir üzerine yapılacak üst ve eşya aramalarında ve 29. maddesindeki araç aramalarında, 'kolluk kimlik göstermek ve ilgisine bilgi vermekle' yükümlü kılınmıştır.

²⁷ PVSK m.25: Polis teşkilatı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar.

Buna karşılık, ‘kolluğun kimlik gösterme istisnaları ise’ Yönetmeliğin 8., 23. ve 25. maddelerinde karar veya emir alınmadan yapılacak aramalar bahsinde yer almaktadır. Ayrıca Yönetmeliğin 30. maddesinde de konut, işyeri ve eklentilerinde yapılacak aramalarda, delil karartma veya aramanın amacını ve görevlileri tehlikeye düşürecekse, önceden bilgi verme yükümlülüğünün bulunmadığı belirtilmektedir. O halde istisnai haller hariç olmak üzere, karar ve yazılı emir üzerine yapılan aramalar esnasında da kolluğun kimliğini talep olmaksızın göstermesi gerekir.

Konuyu örnek vererek açıklamak gerekirse, herhangi bir sosyal etkinlikte ya da toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılacak yerin girişinde görev yapan kolluk mensubuna kimlik sorulabilir mi? Bir diğer örnek ise, kolluğa müracaat eden veya merkeze davet edilen vatandaş bina girişinde veya büroda görevli personele kimlik sorabilecek midir? Bu örnekler artırılabilir. Bu soruların cevabını kolluğun ‘aktif görevde’ veya ‘pasif görevde’ olması ihtimallerine göre vermek gerekir.

Kolluğun aktif görevde olması; adli veya idari bir görevi ifa etmekte olduğu durum olarak ifade edilebilir. O halde kolluk görevini yaparken ilgisine -yasal düzenlemelerde belirtilen istisnalar dışında- işleme başlamadan önce resen kimliğini göstermesi gerekir. Örneğin; kolluk, arama, el koyma, durdurma ve kimlik sorma gibi bir işlem yapılmadan önce kimliğini resmi veya sivil olsun gösterdikten sonra, bu işlemi yapması gerekir.

Kolluğun pasif görevde olması ise; farklı bir durumu ifade eder. Şöyle ki; kolluğun herhangi bir bekleme noktasında veya kolluğun merkezinde bulunması gibi durumlarda, vatandaşların talep etmesi halinde veya resen kimlik göstermesi için bir yükümlülük bulunmamaktadır.

Bir başka ifade ile kolluğun kimlik gösterme durumu için, belli bir konum ve ortamda, belli bir kişiye karşı yapılacak eylem ve işlemle ilgili durumun varlığı aranır. Buna göre; trafik uygulama noktasında veya stat kapısında görev yapan bir polise her yanından geçeninin kimlik sorması ve polisin kimlik göstermesi gerekmez. Zira mahkemede duruşma salonunda cübbesini giymiş hâkime görevini yaparken,

kimlik sormak nasıl bir anlam ifade ederse, merkezde görevli bir memura kimlik sormak da benzer bir anlamı ifade eder ve anlamsızdır. Ancak trafik noktasında belli bir kişiye veya araca yönelik rutin kontrol dışında arama fiili yapılmaya başlanacaksa kolluğun artık bunun sebebini bildirmesi ve kimliğini ilgilisine göstermesi gerekir.

Kolluk tarafından yapılacak işlem öncesi ‘ilgiliye kimlik göstermesi ve bilgi vermesi’ sadece hukuki koruma sağlaması açısından değil, aynı zamanda ilgilinin işbirliği yapma ihtimalini de yükselteceğinden önemlidir. O halde kolluğun ilk başta kimliğini göstermemesi halinde kendisine kimlik sorulan kişi, kolluktan kimliğini göstermesini isteme hakkına sahip olacak ve kolluğun yapacağı işlemde önce kimliğini göstermesi halinde ise kişiler bu davranışı kendilerine bir saygı olarak algılayarak kolluğa daha çok yardımcı olacaklardır.

C. KOLLUĞUN KİMLİK SORMA YETKİSİ

Kolluğun kimlik sorma yetkisi genel olarak PVSK ile Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nde (Arama Yönetmeliği) düzenlenmiştir. PVSK’nın 4/A maddesinde ‘durdurma ve kimlik sorma’ alt başlığı altında kolluğa, bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek, işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek veya bir tehlikeyi önlemek için kişilerden önce kendisinin kolluk mensubu olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra kimliğini sorabilme yetkisi tanınmıştır. Bu istem karşısında herkes, kimliğini ispat etme yükümlülüğü altında tutulmuştur. Bu işlem esnasında kendilerine kimliklerini ispat edebilmeleri için gerekli imkân ve kolaylığın sağlanacağı aynı kanunda hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla bu düzenlemelerde kişilere, nüfus cüzdanını taşıma zorunluluğu değil, kimliğini ispat etme yükümlülüğü getirildiğine vurgu yapmak gerekir.

Kimliğini ispat edemeyenler, kimlik bilgisini vermektan kaçınanlar veya gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilerek tutulan kişilerle ilgili olarak derhal cumhuriyet savcısına bilgi verilerek talimatına göre hareket edilir. Kimlik tespit işlemi tamamlanıncaya ve şahsın aranan kişilerden olup olmadığı tespit edilinceye kadar cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda şahıs gözaltına alınır

ve gerekirse tutuklanabilir. Gözaltına alma veya tutuklama işlemlerinde, karar verme yetkisi ve usulü bakımından CMK hükümleri uygulanır.

Kimlik sorma işlemi, adli ve önleme amacı ile yapılabilir. Genel kural olarak bu yetkiyi kolluk yerine getirir²⁸. Kolluğun şahısları durdurarak ‘suç işlenmesini önlemek’ veya ‘işlenmiş suçların faillerini bulmak’ amacı ile onlara sorular sorması veya kimlik sormasının yasal dayanağı PVSK’nın 4/A maddesinde belirtilmiştir. Kolluğun bu yetkisini kullanırken makul sebep olmalıdır. Kolluğun makul sebep ile makul şüphe arasındaki farkı iyi bilmesi ve yanlış bir uygulamaya meydan vermemesi gerekir.

Ayrıca, kolluğun durdurma ve kimlik sorma yetkilerini kullandığı esnada yaptığı aramalar, arama sayılmadığından arama ile ilgili şartlara uygunluk aranmaz²⁹. Kolluğun PVSK’ya göre kimlik sormasının bir nedeni de, ilgilinin kimlik taşıyıp taşımadığının tespiti değil; davranışlarının makul sebebe bağlı olarak kuşku uyandırması nedeniyle aranan kişilerden olup olmadığının tespiti amacını taşımaktadır. Kolluk tarafından durdurulan kişiye kimliğini ispat edebilmesi amacıyla tüm kolaylığın gösterilmesine rağmen kanıtlayamaması, şüpheyi pekiştiren bir öge niteliğindedir.

PVSK’nın Ek 1. maddesine göre, umuma açık yerler ile umuma açık yer niteliğindeki ulaşım araçlarında oyun, temsil ve çeşitli gösteri düzenleyecilere, mahallin en büyük mülki amirine verecekleri müracaat dilekçelerine kimliklerini, ikamet ve tabiiyetlerini eklemek zorunluluğu getirilmiştir. Bu durum, kolluğun kimlik sorma yetkisi ile kimlik bildirme yükümlülüğünün birlikte düzenlendiği anlamına gelmektedir³⁰.

Kabahatler Kanunu’nun 40. maddesine göre, ilgili kişiler görevle bağlantılı olarak kimlik sorulması halinde kimlik ve adres konuları hakkında doğru bilgi vermek zorundadırlar. Ayrıca, Pasaport Kanunu’nun 2. maddesi uyarınca, Türk

²⁸ Yenisey, “**Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti**”, s.10.

²⁹ Kunter / Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukuku I-II**, s. 770.

³⁰ Yılmaz Yaşar, **Polis Meslek Hukuku**, 20. Baskı, Mustafa Yayınevi, Ankara, 2001, s. 308.

vatandaşları ile yabancıların Türkiye'ye girebilmek için ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş - çıkış kapılarındaki kolluk görevlilerine usulüne göre düzenlenmiş ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeleri zorunlu tutulmuştur.

Kolluk tarafından kimlikleri tespit edilemeyen veya nüfusa kayıtlı olmadığı anlaşılan kişilerin, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 18. maddesine göre, kimliklerinin tespiti veya nüfusa kayıtlarının temini için nüfus idarelerine gönderilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu ve bağlı yönetmelik uyarınca, kimliğini bildirmek zorunda olanların (oteller, moteller, vb. yerlerde kalanlar) kaldıkları yer yetkililerince tutulan kayıtları hakkında kolluk görevlilerinin her zaman sorma ve inceleme yetkisi bulunmaktadır.

Şüpheli kişilerin durdurulması ve bu kimselere kimlik kontrolü yapılması önemli bir kolluk uygulamasıdır³¹. Kolluk, mevcut bir tehlikenin uzaklaştırılması amacıyla da bir kişiye kimlik sorabilir. Diğer taraftan kolluk, somut olaylar bir yerde suç işlemeye hazırlandığını, suçun işlendiğini veya kararlaştırıldığını ortaya koyarsa, orada bulunan kişilerin kimliklerini tespit edebilir. Toplum bakımından önemli tesis, resmi bir bina veya tehlike içinde olan bir başka obje söz konusu olup da bu tesise, binaya veya objeye karşı suç işlenebileceğini gösteren somut olaylar mevcut ise kolluk, binanın içinde veya yakınlarında bulunan kişilerin kimliklerini sorabilir³².

Hukukumuzda, İngiliz Hukuku'ndan farklı olarak kişiler, sadece aranmak için değil kimlik tespit amacıyla da durdurulabilirler³³. Kimlik sorma esnasında kolluk, resmi giysili veya üzerinde resmi giysisi olmadığı hallerde görev ifa ederken öncelikli olarak kolluk görevlisi olduğunu ispatlayan kimlik belgesini göstermelidir.

³¹ Veli Özer Özbek, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999, s.141.

³² Feridun Yenisey, **Hazırlık Soruşturması Ve Polis**, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 139.

³³ Eryılmaz, s.140.

Durdurulan her kişiye kolluk kimlik sorabilir mi? Bu konuda PVSK'nın 4/A maddesinde durdurulan kişiye soru sorabilir demektir. Kimlik sorma daha sonraki aşamada kolluğun başvuracağı işlemdir. Kimlik soracak kolluk görevlisinin resmi veya sivil olması fark etmeksizin önce kendisi mutlaka kimliğini göstermelidir. Çünkü yasa kimlik gösterilmesini mecbur tutmaktadır. Kolluğun önce kendi kimliğini göstermesi halinde kimlik sorduğu kişiler kolluğun bu davranışını kendilerine bir saygı ifadesi olarak algılayarak kolluğa daha çok yardımcı olacakları ve kolluk ile gerekli işbirliğini yapacakları bir gerçektir. Kolluğun ileride haksız tahrikten yargılanmaması için kimlik sorma işlemini usulüne (yasalara) uygun yapması gereklidir.

Kişilerin aranıp aranmadıkları ile ilgili kimlik sorgulaması Genel Bilgi Toplama (GBT) sistemi ile yapılmaktadır. Bu sistem ile kişiler hakkında bilgiye ihtiyaç duyan güvenlik kuvvetlerine iletişim araçları ile bilgi verilmektedir. Aranan kişilerin hangi suçtan ve hangi birimce arandığının tespitinde kişilerin mağdur edilmemesi için verilerin bu sisteme titizlikle girilerek güncelleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Ancak, PVSK'nın 4/A maddesindeki düzenleme ile kolluğun kendiliğinden arama yetkisi yerine cumhuriyet savcısının emri ile gözaltına alma yetkisi getirilmiştir. Gözaltı süresi içerisinde kimliği tespit edilemeyen kişi için anılan düzenleme ile tutuklama yaptırımı da getirilmiştir³⁴. Bununla birlikte kolluğun durdurduğu kişi üzerinde veya aracında silah veya tehlike oluşturan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda yeterli şüphenin varlığı halinde kendisine veya başkalarına zarar verilmesini önlemek amacıyla yönelik gerekli tedbirleri alma ve nihayetinde gözaltına alınan kişinin üzerini arama yetkilerinin bulunduğu da vurgulamak gerekir. Kimlik sorma sonucu kişilerin kimlik göstermesi, anlık bir gösterip çekmek değil, kimliğin görülüp anlaşılması için gerekli olan belli bir süreyi kapsamalıdır.³⁵ Şüphenin yoğunluğuna göre kimlik bilgilerinin doğrulanması, GBT kaydı veya

³⁴ Yenisey, "Faili Tekrar Tanımaya Yarayan Önleme Koruma Tedbirleri Kimlik Sorma", s.6.

³⁵ Mustafa Gülcü, "Özel Güvenlik Görevlilerinin Kimlik Sorma, Arama Ve El Koyma Yetkileri", Polis Dergisi, S:34, 2003, s. 184 – 214.

görevlideki listeden araştırılması gerekebilir. Ancak bu işlemler seri şekilde yapılarak, kişilerin mağdur edilmemeleri için özen gösterilmelidir.

Artık günümüzde, herkese verilen kimlik numarası ile kişisel bilgilere de ulaşılması mümkündür. Herhangi bir kurumdaki internet, kolluk otolarında mobil cihaz veya günümüz iletişim araçları ile de kimlik sorgulaması yapılabilmektedir. Parmak izi kayıtlarından da sorgulama yapılabilmektedir (PVSK 5/6).

Yukarıdaki açıklamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kolluğun kimlik sorma yetkisinin doğrudan ve dolaylı amaçlarını şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- Suç ve kabahatlerin işlenmesini önlemek,
- İşlenmiş suçların faillerini bulup yakalamak,
- Yurt dışına giriş – çıkış yapanları kontrol etmek,
- Usulsüz giriş yapan yabancıları tespit etmek,
- Adil ve dürüst (doğru) yargılanmaya imkân tanımak,
- Maddi gerçeğin ortaya çıkmasına katkıda bulunmak,
- Ehliyetsiz araç kullanılmasını önlemek,
- Kimlik hırsızlığı ve sahte kimlik kullanmayı önlemek,
- Kimliği olmayan kişilerin nüfusa kayıt edilmelerini sağlamak,
- Kimlik sorma ile halka güven hissi vermek ve potansiyel suçluları

caydırmaktır. Bu işlemler ile hem halkın kolluğa olan yaklaşımını hem de kolluğun halkı tanınmasını sağlamaktır.

D. ADLİ MAKAMLARDA İŞLEM YAPILIRKEN KİMLİK SORMA

İfade ve sorgu esnasında, CMK'nın 147/1-a bendine göre, şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde bu kişilerin kimlik bilgileri saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlü kılınmıştır. Yani, susma hakkı, kimlik bilgileriyle ilgili sorularda bulunmamaktadır. Öyle ki; tanıkların da mecbur oldukları tek şey, kimlik bilgilerini doğru olarak bildirmektir. Mahkemede, şüpheli ve sanığın tespit edilmesi

için şahıslar kimliklerine ilişkin soruları doğru cevaplamakla yükümlü kılınmıştır. Bu nedenle, şüpheli veya sanığın kimliğine ilişkin hususlarda susma hakkı bulunmamaktadır³⁶. Aksi halde, Kabahatler Kanunu'nun 40. maddesinde düzenlenen kimliğini bildirmeme durumu meydana gelir.

CMK'nın 170/3-a bendinde, kamu davasının açılması halinde iddianamede, şüphelinin kimlik bilgilerinin yer alması gerektiği belirtilmektedir. Bu düzenlemelere göre, her ifade ve sorguda kişinin kimliğinin tespit edilmesi, yasal zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır³⁷. Bunun amacının, evlenme, boşanma ya da isim gibi değişikliklerinin söz konusu olması durumlarının, ifade ve sorgu esnasında öğrenilmesi olarak gösterilebilir.

E. ÖZEL KOLLUK GÖREVLİLERİNİN KİMLİK SORMA YETKİSİ

Özel güvenlik görevlilerinin kimlik sorma yetkisi bakımından görev yaptıkları yere göre bazı farklılıklar söz konusudur. Özel kapalı mekânlarda görev yapan özel güvenlik görevlileri, kimlik sorma yetkisi bakımından en geniş yetkilere sahiptir. Kamuya ait kapalı yerlerde ise kimlik sorma yetkisinin o yerin işleviyle uyum göstermesi ve herkesi kapsayacak şekilde eşit uygulanması gerekir³⁸.

Kimlik sorma, arama ve el koyma işlemleri; ister adli isterse önleme amacıyla yapılsınlar, kural olarak kolluk tarafından yerine getirilmelidir. Kontrol tedbirlerini özel güvenlik görevlileri de dâhil bütün kolluk güçleri uygulama yetkisine sahiptirler³⁹. Ancak özel güvenlik görevlilerinin bu görevi yapabilmeleri için, görev alanı içinde ve görev esnasında bulunmaları gerekir. Bu nedenle, çalıştıkları yerde herkesçe tanınmaları için resmi giysileri ve tanıtma kartları üzerlerinde olmalıdır. Ayrıca, 'GBT' gibi arşivlerden kayıt sorma yetkileri olmadığından, aranan kişilerle ilgili bilgi notunun devamlı ellerinde olması gereklidir.

³⁶ Veli Özer Özbek, **Yeni Ceza Kanununun Anlamı**, 1.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s.650.

³⁷ Erdener Yurtcan, **CMK Şerhi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005, s.332.

³⁸ Gülcü, 2003, s.186.

³⁹ Yenisey, **Hazırlık Soruşturması ve Polis**, s.162.

Özel güvenlik görevlilerinin kimlik sorma yetkisi olmasına rağmen, kimlik tespit etme yetkisi bulunmamaktadır⁴⁰. Çünkü görevli olduğu yerde kimlik sorma sonucu kişinin kimliğini ispat edememesi veya şüphe durumunda durumu gecikmeksizin kolluğa bildirmesi gerekir. Yasa gereği kimlik tespit işlemi kolluk tarafından yerine getirilecektir.

Daha çok önleme amaçlı görevli olan özel güvenlik personelinin kimlik sorma yetkisi genel olarak, görev yaptıkları yerlerde, buralara girmemesi gerekenleri tespit edip önleme amacı taşımaktadır. Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanununun 7. maddesine göre, özel güvenlik görevlilerinin kimlik sorma ile ilgili yetkileri genel olarak;

- 1- Toplantı, konser, spor karşılaşması ve sahne gösterileri gibi etkinlikler ile cenaze, düğün gibi törenlerde kimlik sormak,
- 2- Meşrut cürüm halinde (suçüstü hallerinde) yakalananlara kimlik sormak,
- 3- Elinde karar olması koşulu ile haklarında yakalama ve tutuklama kararı bulunanları yakalama için kimlik sormak,
- 4- Havaalanı, gar, liman ve alışveriş merkezleri gibi yerlerdeki girişlerde kimlik sormak şeklinde düzenlenmiştir.

F. DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN KİMLİK SORMA YETKİSİ

Kamu görevlisi kavramı; başta Anayasa'nın 128. maddesinde olmak üzere, birçok kanunda yer almaktadır (DMK m.4, TCK m.6 ve 279, İYUK m.33). Genel olarak kamu görevlisi kavramı, kamu kurum ve kuruluşlarının, genel idari esaslara göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri yürüten devlet memurları ile diğer kamu görevlilerini kapsar⁴¹. Kabahatler Kanunu'nun 40. maddesinde ise, 'görevle bağlantılı olarak ...' ifadesi ile kamu

⁴⁰ Gülcü, s.187.

⁴¹ A. Şeref Gözübüyük / Turgut Tan, **İdare Hukuku – I**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2001, s. 737.

görevlisinden kamu görevini kullanan tüm kurum ve makamları kastettiğinin anlaşılması gerekmektedir.

Kimlik sorma işlemi, genel olarak kolluk tarafından yerine getirilmesine rağmen diğer kamu görevlilerine de hizmet alanına göre bu yetki tanınmıştır. Örneğin; nüfus, PTT, belediye, vergi dairesi, banka veya tapudaki işlemlerde, kimlikle ilgili bilgi ve sorulara, ilgili kişilerin doğru cevap verme ve geçerli bir kimlik belgesi ile bunu doğrulama yükümlülüğü bulunmaktadır. Aksi takdirde kişilerin bu hizmetlerden yararlanması mümkün değildir.

II. KOLLUĞUN KİMLİK TESPİT ETME YETKİSİ

A. KİMLİK TESPİTİNİN TANIMI, AMACI VE NİTELİĞİ

Bir insanın tanınmasında, tanımlanmasında ve diğer insanlardan ayırt edilmesinde etkin olan özelliklerin tümüne kimlik adı verilir. Yaşayan ya da ölü bir kişinin bu özelliklerinin ortaya konulmasına ise kimlik tespiti denir. Birçok nedenden ötürü hem canlıda hem de ölüde kimlik tespiti yapmak gerekli olmaktadır⁴². Diğer bir ifade ile kimlik tespiti, hem yaşayan hem de ölü bir insanın tanınmasında ve diğer insanlarından ayırt edilmesinde etkin olan özelliklerin ortaya konulması olarak da tanımlanmaktadır⁴³.

Kimlik tespit işlemleri, kimlik sormaya göre kişiler yönünden daha ağır bir tedbir olduğundan hukukumuz, bu durumu daha sıkı şartlara bağlamıştır. Nitekim konu PVSK'nın 4/A ve 5. maddeleri ile CMK'nın 81. ve 86. maddelerinde açık bir şekilde düzenlenmiştir. Kolluğun, kimlik sorması ile kimlik tespiti arasında fark vardır⁴⁴.

⁴² Yıldırım Zeyneloğlu / İ. Hamit Hancı, “İnsanlarda Kimlik Tespiti” , Türk Tabipler Birliği, STED Dergisi, C:10, S:10, 2001, s. 376.

⁴³ İ. Hamit Hancı / Ayşim Tuğ, “Felaket Kimliklerinin Kimliklendirilmesi (DVI) Türkiye Çalışmaları”, Polis Dergisi, 2004, s. 275.

⁴⁴ Yenisey, **Hazırlık Soruşturması ve Polis**, s.10.

Kimlik tespiti, genel olarak kimlik sorma işleminden sonra ve gerekiyorsa başvurulmuş bir işlemdir. Eğer kimlik sorma işleminde kişinin kimliğini ispatlayamaması veya belirlenememesi durumunda ise ancak kimlik tespit işlemine başlanır. Kimlik sormada olduğu gibi kimlik tespit işlemi de, hem adli hem de önleme amaçlı yapılabilmektedir⁴⁵.

Kişilerin; otel ve pansiyon gibi yerlerde kimliklerini bildirmeleri, yurt dışına çıkış ve yurda girişlerde pasaportlarını göstermeleri, bankalar, vergi dairesi, tapu ve belediyelerdeki işlemlerini yapabilmek için kimliklerinin belirlenmesi uygulamaları idari amaçlı kimlik tespiti işlemlerine örnek verilebilir. Bir suçla bağlantılı olarak soruşturma veya kovuşturma evrelerinde, kişilerin kimliklerinin belirlenmesi amacıyla, kimlik bilgilerinin yanında parmak izi, avuç izi, fotoğraf ve eşkâl bilgilerinin alınması, arşivdeki verilerle mukayese edilmesi, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, fizik kimliğinin tespit edilmesi gibi uygulamalar ise adli amaçlı yapılan kimlik tespit işlemleridir.

Kimlik tespit işleminin amacını;

- 1- Ceza muhakemesi bakımından kişinin kimliğinin tespit edilmesi,
- 2- Önleme amaçlı olarak kişinin kimliğinin tespit edilmesi,
- 3- Verilecek hizmetle ilgili kişinin kimliğini doğrulama olarak üç başlık altında toplamak mümkündür.

Kimlik tespiti, failin tespiti kadar önem taşır. Çünkü bir olayla ilgili yapılacak kimlik tespiti olayın seyrini ve failerin tespitinde önemli rol oynar. Olayın; basit, profesyonel veya organize şekilde mi işlendiği konusunda, şüphelilerin kimliklerinin arşivdeki geçmiş bilgilerden de yararlanarak tespit edilmesi, suç ve suçlularla mücadelede, adli makamlar ve kolluğun çalışmalarına ışık tutar⁴⁶.

⁴⁵ Kunter / Yenisey, s.756.

⁴⁶ Ziyaettin Kaygusuz, “Olay Yeri İnceleme Çalışmalarında Bilimsellik Ve Hukukilik” , Polis Dergisi, 2004, s. 239.

Kolluğun kimlik tespit etmek için kullanabileceği yöntemler ve bilgiler;

- 1- Nüfus cüzdanı, ehliyet, pasaport, gibi resmi bir makamdan onaylı geçerli belgeler,
- 2- Kollukça tanınmış kişilerin tanıklığı,
- 3- Yüzleştirme, tanıma ve teşhisler,
- 4- Nüfus Müdürlükleri,
- 5- Parmak izi, avuç izi, fotoğraf, eşkâl, diş izi, iris tanımlama gibi biyometrik özellikler,
- 6- Vücut sıvıları (DNA) örnekleri, olarak sıralanabilir⁴⁷.

Yukarıda belirtilen yöntemlerden biyometrik izler ve vücut sıvıları yardımı ile kimlik tespiti işlemlerini Kriminal (olay yeri inceleme) ve Adli Tıp birimleri yerine getirmektedirler. Diğer yöntemler ise adli ve idari kolluk teşkilatında çalışan görevliler aracılığıyla yapılmaktadır.

Durdurulan kişilerin kimliklerin ispat etmeleri için gerekli kolaylık kolluk tarafından gösterilir. Kimlik tespiti için polisçe tanınmış kişilerin tanıklığından yararlanılır. Polisçe tanınan kişi kavramından, bulunulan yer ve zaman dilimine göre değişebilecek olmakla birlikte o kişinin, sosyal ve ekonomik konumu veya görevi ya da işi itibari ile kollukça bilinen veya tanınan kişilerden olması, aynı zamanda o kişilere olay esnasında ulaşılması gerektiği yani kimlik tespit etmek için beyanda bulunanların tanıklığının güvenilir ve inanılır nitelikte bulunması gerektiği anlaşılmalıdır.

Teşhis etme de, kimlik tespitinde kullanılan yöntemlerdendir. Teşhis edilecek kişinin önceden çekilmiş fotoğrafı, eşkâl bilgileri veya video filmlerinden yararlanılır. Teşhis edilme işleminde, teşhis edenle teşhis edilenin yüz yüze gelmemesi gerekmektedir. Zira kolluğun teşhis ve tanıma sırasında fail ile mağduru yüz yüze getirmiş olması dürüst yargılama ilkesinin ihlali olarak kabul edilmektedir. İki kişiyi karşı karşıya getirmek olan yüzleştirme ise; sanığın kimliğinin

⁴⁷ Ziyaettin Kaygusuz, “**Kimlik Tespit ve Kimlik Bildirme İşlemleri**”, Çağın Polisi Dergisi, S:10, 2002, s. 33.

öğrenilmesinde uygulanan bir diğer yöntemdir. Ancak, teşhis ve tanıma yönteminin, yüzleştirme metodundan daha yararlı olduğu söylenebilir. Çünkü yüzleşmede, tanığın veya mağdurun; zaman geçmesi, dış görünüşte değişiklik olması, korku veya yanılıp bu değildir demesi, delilin kaybolmasına sebep olur⁴⁸.

Kolluğun takdir yetkisinin, önleme ve adli amaçla yapılan kimlik sorma ve kimlik tespit etme açısından değerlendirilmesi gerekir. Önleme amacıyla yapılan bu işlemlerde, kolluğun daha çok takdir yetkisi olduğu söylenebilir. Çünkü yer, kişi ve zaman belli olmadığından mesleki tecrübe ve önceden belirlenmiş yerlerde bu işlemler yapılmaktadır. Adli amaçlı yapılan bu işlemlerde ise, emir veya karara göre belirlenen yer ve kişiler üzerinde uygulandığından kolluğun bir bakıma bağlı yetki ile kayıtlı olduğu söylenebilir. O halde kolluğun, kimlik tespitini hangi amaçla yaptığını iyi bilmesi gerekir. Zira kolluğun, CMK'ya göre yapacağı kimlik tespit işlemleri, cumhuriyet savcısının emri ve denetiminde yapıldığından herhangi bir sorun gözükmemektedir.

Ancak, kolluk için olası sorun, önleme amaçlı yapacağı kimlik sorma ve kimlik tespit etme işlemlerindedir. Çünkü herhangi bir denetim veya kontrol esnasında şüphe durumunun yoğunluğuna göre seçilecek belli kişiler üzerinde yapılan kimlik sorma işlemi sonucu kişinin kimliğini ispat edememesi halinde kişi, kolluğa karşı koyabilir veya kaçabilir. Bu durumda kolluk, yoğun bir görev karmaşası içine girer.

Yukarıdaki açıklamalar da dikkate alındığında, kimlik tespiti, içeriği ve niteliği itibarıyla bir üst kavram olarak kabul edilmesi gerekir. Zira kimlik tespiti hem adli hem de idari amaçla yapılabileceği gibi hem ölü hem de yaşayan kişiler üzerinde uygulanabilir. Kişinin kimliği tespit edilene kadar basitten başlayarak gerektiği ölçüde daha detaylı inceleme ve araştırma yapılması gerekebilir.

⁴⁸ Kunter / Yenisey, s.633-634.

B.YAŞAYAN KİŞİLERİN KİMLİK TESPİTİ

Genel olarak kimlik tespit işlemi, PVSK ve CMK esas alınarak yapılmaktadır. Ayrıca, adli tıpla ilgili kanunlar ve yönetmeliklerindeki düzenlemelerde kimlik tespiti ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Yaşayan kişilerin kimlik tespit işlemi, yukarıda da belirtildiği gibi hem adli hem de idari amaçla yapılabilmektedir. Kolluğun önleme amacıyla yapacağı kimlik tespit işleminin esas dayanağı PVSK, adli amaçlı yapacağı kimlik tespit işleminin esas dayanağı ise CMK'dır. Ancak bu düzenlemelere göre yapılacak kimlik tespit işlemleri, yetki ve usul yönünden bazı farklılıklar göstermektedir.

Önleme amaçlı kimlik tespit işlemleri PVSK'nın 4/A ve 5. maddelerine göre, şüpheli ve sanığın ifade ve sorgusu esnasındaki kimlik tespiti işlemleri CMK'nın 147. maddesinin 1-a fıkrasına göre, soruşturma ve kovuşturma esnasında ise CMK'nın 81. ve Beden Muayenesi Yönetmeliği'nin 15. maddelerine göre kimlik tespiti işlemleri yapılmaktadır.

C. PVSK'YA GÖRE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİ

Kimlik tespiti ile ilgili olarak PVSK'nın 5. maddesinde kimlerin parmak izi ve fotoğraflarının alınacağı konusunda düzenleme yapılmıştır. PVSK'nın 4/A maddesinin dokuzuncu fıkrasına göre kimliği belirlenemeyen kişilerin aynı kanunun 5. maddesinin 1-e bendine göre, cumhuriyet savcısının talimatı ile gözaltına alınması halinde parmak izi ve fotoğraflarının alınmasında kolluk yetkili kılınmıştır. Ayrıca, bu kişilerin kimlik tespiti veya Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 11. ve 18. maddelerindeki düzenlemeye göre nüfusa kayıtlarının temini için nüfus müdürlüklerine göndermekle de kolluk görevlileri yükümlü tutulmuştur.

Kimliği tespit edilemeyen kişinin yabancı olduğunun anlaşılması halinde, 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 34. maddesine göre bin liradan üç bin liraya kadar idari para cezası verilir ve sınır dışı edilirler. Ayrıca bu şahıslara 5683 sayılı

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümlerine göre de işlem yapılır⁴⁹.

PVSK’ nın 4/A maddesinin üçüncü ve sekizinci fıkralarına göre kimlik sorma sonucu kişilerin kimliklerini tanımlama ve ispatında kullanılacak usul ve yöntemler genel olarak belirtilmiştir. Bu kanun’un 5. maddesinin 1-c fıkrasında genel veya özel kolluk olarak istihdam edilen görevlilerin sadece parmak izlerinin alınarak sistemde saklanmasına ilişkin düzenleme, diğer kamu görevlilerini kapsamaması nedeniyle eşitlik ilkesinin bir ihlali olarak değerlendirilmektedir⁵⁰.

Anılan yasal düzenlemelere göre, kolluk tarafından durdurulan kişi kimliğini ispat edemez ise, cumhuriyet savcısının talimatı ile 24 saate kadar gözaltına alınabilir. Bu takdirde kişinin kimliğinin belirlenebilmesi amacıyla parmak izi alınabilir ve fotoğrafı çekilebilir. Kimliklerinin tespit edilmesi amacıyla alınan parmak izlerinin ve fotoğrafların PVSK’nın 5. maddesinin onuncu fıkrasına göre kişinin ölümünden itibaren 10 yıl, her halde kayıt tarihinden itibaren 80 yıl sonra sistemden silinmesi öngörülmüştür. Aynı durum Emniyet Teşkilatı Parmak İzi Yönetmeliği’nde de detaylı olarak düzenlenmiştir.

D. CMK’YA GÖRE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİ

Yaşayan kişilerin kimlik tespit işlemlerinde, kimlik bilgileri, fiziki kimliğine ait özellikler, vücut sıvıları (DNA), tanıma, teşhis ve yüzleştirme gibi yöntemlerin uygulanması mümkündür. Öncelik sırası parmak izi gibi basitten başlanır ve gerekmesi halinde moleküler inceleme gibi detay araştırma da yapılabilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 147. maddesinin 1-a fıkrasında, şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde öncelikle kimliğinin belirlenmesi gerekir. Ayrıca, bu kişiler kimliklerine ilişkin soruları doğru olarak

⁴⁹ Gökcan, s.112.

⁵⁰ Yenisey, “**Faili Tekrar Tanımaya Yarayan Önleme Ve Koruma Tedbirleri, Kimlik Tespit Etme, Parmak İzi Ve Fotoğraf Kaydı**”, s.7.

cevaplandırmakla yükümlü tutulmuşlardır. Aynı kanunun 58. maddesinin birinci fıkrasında da, tanığa öncelikle kimlik bilgilerinin sorulacağı belirtilmiştir. Yine, bu kanunun 142. maddesinin üçüncü fıkrasında tazminat isteminde bulunan kişinin dilekçesine açık kimliğinin yazılması zorunlu tutulmuştur. Ayrıca, kanunun 170. maddesinin 3-a bendinde, iddianamede şüphelinin kimliğinin yer alması gerektiği, kimlik bilgileri ile ilgili bir eksiklik olması halinde ise kanunun 174. maddesinin 1-a bendine göre iddianamenin iade edileceği belirtilmiştir.

Yaşayan kişilerin fizik kimliğinin tespiti amacıyla CMK'nın 81. ve Beden Muayenesi Yönetmeliği'nin 15. maddelerine göre, üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın kimliğinin tespiti gerektiği hallerde cumhuriyet savcısının emri ile;

- 1- Fotoğrafi,
- 2- Beden ölçüleri,
- 3- Parmak izi ve avuç içi,
- 4- Bedeninde yer almış olup, teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri,
- 5- Sesi ve görüntüleri,
- 6- Eşkâl bilgileri,
- 7- İris görüntüsü,
- 8- Diş izleri ve diğer vücut izleri alınabilir.

Fizik kimliğin tespiti amacıyla yukarıda belirtilen, diş izlerinin alınması dış tabibi tarafından, diğer işlemler ise uzman polis tarafından yapılır. Alınan bu veriler, polisteki arşive konmadan, mukayese yapılmadan, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulmak üzere adliyeye gönderilir. Bu verilerin, kişi hakkında beraat, kovuşturmayaya veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesinden sonra Cumhuriyet Savcısının huzurunda derhal yok edileceği öngörülmüştür.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 75., 76. ve 78. maddeleri ile Beden Muayenesi Yönetmeliği'nin 4., 5., 6., 7., 8. ve 9. maddelerinde düzenlenen beden muayenesi, vücuttan örnek alma ve moleküler genetik inceleme, her ne kadar delil

elde etme amacıyla belirtirse de şüpheli, sanık ve soy bağıının araştırılmasında kimlik tespit amacı taşıdığı da söylenebilir. Fizik kimliğin tespiti işlemleri ile ilgili CMK'nın 81. maddesindeki düzenleme de asıl yetki cumhuriyet savcısına verilmiştir. Madde gerekçesinde, fizik kimliğin tespiti daha çok soruşturma evresinde gerçekleşeceğinden cumhuriyet savcısının sözlü emri ile bu işlemin yapılabileceği ifade edilmektedir. Yani, kolluğun bu işlemi kendiliğinden yapması mümkün değildir.⁵¹

Fizik kimliğin tespitinin yapılmasındaki amaç; sahte kimlik kullanmanın ve başkalarının adına mahkûmiyet veya beraat kararının verilmesinin önlenmesi olarak da belirtilebilir⁵². Fizik kimliğin tespiti, kişinin kimliğinin bilinmemesi halinde yapılabileceği gibi, başka sebeplerle de gerekli olabilir. Örneğin, olay yerindeki parmak izi mukayesesi gerekiyorsa ya da tanığın teşhisi için gerekli ise yine fizik kimliğin tespiti mümkündür. Yine, fizik kimliğin tespit edilmesi, esasta polis tarafından soruşturma evresinde yapılması gereken bir işlemdir. Amacı, şüpheli ve sanıkların soruşturma ve kovuşturma makamlarınca tanınmalarını sağlamaktır⁵³.

Donay, fizik kimliğin tespitinde getirilen iki yıllık sınırı eleştirerek, 'özel hayatın tartışılmasında cezanın miktarı bir ölçü olarak ele alınamaz' şeklinde görüş belirtmiştir. Ayrıca, fizik kimliğin tespiti amacıyla alınan verilerin; kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararı verilmesi halinde bu kayıtlar cumhuriyet savcısının huzurunda derhal yok edilmesi ve bu durumun tutanağa geçirilmesi işleminin, af kanunu veya zaman aşımı ile davası düşürülen kişiler hakkında da bu imha işleminin yapılması gerekirdi. Örneğin, adli sicil kaydının silinmesi ile bu kayıtlar da imha edilebilir⁵⁴.

PVSK'da yer alan parmak izi ve fotoğraf alma ile ilgili düzenleme, CMK'nın 81. maddesindeki düzenlemeye benzemekle beraber, fizik kimliğin tespitine ancak

⁵¹ Cumhuriyet Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s. 253.

⁵² İsmail Malkoç / Mert Yüksektepe, **Ceza Muhakemesi Kanunu**, Malkoç Yayınevi, 2005, s. 230.

⁵³ Haluk Çolak / Mustafa Taşkın, **Açıklamalı – Karşılaştırılmalı – Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005, s.261.

⁵⁴ Süheyl Donay, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005, s.95.

CMK uyarınca başvurulabilecektir. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinde cumhuriyet savcısının emri ile hâkim ve mahkeme kararıyla da fizik kimliğinin tespitine ilişkin işlemler yapılabilecektir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m.15/son). Parmak izi, fotoğraf gibi kişiler hakkındaki belirli bilgiler, esasta özel hayata ilişkin bulunduğu ve hukukun koruması altında kaldığından, bu husustaki bilgi ve bulguların, ancak belirli ağırlığı olan suçlar bakımından yapılması öngörülmüştür⁵⁵. Değiştirilen PVSK'nın 5. maddesi ile CMK 81. maddesindeki düzenleme 'amaç ve kapsam' olarak birbirinden farklıdır.

Bununla birlikte, ister PVSK'daki düzenlemeye göre, ister CMK'daki düzenlemeye göre kimlik tespit işlemi yapılsın kişilerin ayırt edici özelliklerinin tespitinde yararlanılan kaynak aynı kaynaktır. Zira kimlik tespit amacıyla yapılan kayıtlar Polis tarafından bu amaca özgü sisteme (AFİS) kaydedilmektedir. Bu nedenle kimlik tespit işleminin önleme veya adli amaçlı yapılması kişisel verilerin belli bir standartta ve usulde alınmalarına engel teşkil etmeyecek şekilde uyumlu hale getirilmesi uygulamada kolaylık sağlayacaktır. Çünkü buradaki amaç, hem failin hem de kimliği belli olmayan veya sahte kimlik kullanan kişilerin kimliklerinin tespit edilmesidir.

Ayrıca, kimlik tespiti veya adli amaçla DNA örneklerinin alınması, analiz yapılması, verilerin saklanması, verilerden yararlanılması amacıyla hazırlanan, DNA Verileri Ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı'nın yasallaşması halinde önemli bir eksikliği de gidermiş olacaktır.

E. ÖLÜ KİŞİLERİN KİMLİK TESPİTİ İŞLEMLERİ

Yaşayan kişilerde olduğu gibi, ölü kişilerinde kimlik tespit işlemlerinde de, kimlik bilgileri, fizik kimliğine ait özellikler, moleküler genetik inceleme (DNA), tanıma, teşhis gibi yöntemlerin uygulanması mümkündür. Bu işlemler Cumhuriyet Savcısının denetiminde polis, adli tıp ve diğer uzmanlarca yapılır.

⁵⁵ Çolak / Taşkın, s.262.

Ölünün kimliğinin belirlenmesi konusunda CMK'nın 86. maddesinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre Cumhuriyet Savcısının gözetiminde, ölünün kimliğinin belirlenmesi için 'her surette' denilerek diğer yöntemlerin yanında teşhis, tanıma ve bir hekim vasıtasıyla adli muayenesinin yapılabileceği öngörülmüştür. Ayrıca, otopsi konusunu düzenleyen aynı kanunun 87. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, gömülmüş olarak bulunan cesetlerin de kimlik tespiti amacıyla mezardan çıkartılarak otopsi işlemi yapılabilecektir.

Yine CMK'nın 78. maddesinin ikinci fıkrasına göre, ölü kişinin bulunan ve kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de kimlik tespit amacıyla moleküler genetik incelemenin (DNA) yapılabileceği belirtilmiştir. Emniyet Teşkilatı Parmak İzi Teknik Hizmetler Yönetmeliği'nin 12/6 fıkrasında, 'kimliği belirsiz ölümlerin' kimlik tespit, amacıyla parmak izi ve fotoğraflarının alınacağı öngörülmüştür.

Adli Tıp Kurumu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 10/c ve 15. maddeleri uyarınca, ölü kişilerin kimlik tespit etme işlemleri, Morg İhtisas Dairesine bağlı 'Kitlesele ölümlerde olay yeri incelemesi ve kimliklendirme şubesi' aracılığı ile yapılmaktadır. Ayrıca, bu düzenlemelerle kimlik belirlenmesi için gerekli görülen örneklerin beş yıl süreyle saklanması hüküm altına alınmıştır⁵⁶.

Ölü kişinin cesedi üzerinde yapılacak kimlik tespit işlemleri, cesedin çürümüş olma veya olmama durumuna göre değişir. Zira yeni ölmüş bir ceset üzerinde, parmak izi, avuç izi ve fizik kimliğini belirleyecek eşkâl bilgileri elde edilebilir. Ancak, eğer ceset çürümüşse bu işlemleri yapmak mümkün değildir. Bu durumda DNA incelemesi yani moleküler genetik inceleme ön plana çıkar. Ayrıca, diş yapısı, kemik yapısı ve ceset üzerinde varsa giysi bilgileri de kimlik tespitinde yararlanılan önemli bilgilerdir⁵⁷.

⁵⁶ Ziyaettin Kaygusuz, "Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti", Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:10, 2008, s.101.

⁵⁷ Kaygusuz, "Olay Yeri İnceleme Çalışmalarında Bilimsellik Ve Hukukilik", s.240.

Ölünün kimliği eğer belli veya yakınlarınca teşhis edilmiş ise bir sorun bulunmamaktadır. Ancak, kimliği belli olmaması veya tanınmaması hallerinde kimlik tespit çalışmaları, parmak izi, DNA, fotoğraf, dişler veya eşkâl özellikleri ile giysilerinden yararlanarak yapılabilir. Ayrıca, ölünün kimlik tespiti, otopside belli olması amacı ile cesedin nasıl bir kimseye ait olduğu, yaş, cinsiyet, boy, ağırlık, yüz ve vücut görünüşü ve anormallikler gibi özelliklerden yararlanarak yapılmaya çalışılır⁵⁸.

Birçok insanı yaşamını kaybettiği olaylarda ölenlerin kimlik tespitinin yapılmasının insani, kanuni, dini, etik ve sosyal boyutu vardır. Bu nedenle birçok ülkede deprem, patlama, uçak ve tren kazaları gibi insan ölümlerinin büyük olduğu olaylar sonrası ölenlerin kimliklerinin tespit edilmesi için birçok uzmandan oluşan DVI (Disaster Victim Identification) ekipleri, cesetlerin yanmış, çürümüş olma durumları da dikkate alınarak hem fizik kimliğin tespiti hem de DNA ile ilgili çalışmalar yaparlar. Ülkemizde de bölge merkezli olarak büyük illerde DVI ekiplerinin kurulması veya oluşturulması gereklilik arz etmektedir⁵⁹.

F. KİŞİSEL VERİLERİN KULLANILMASI, SAKLANMASI, DÜZELTİLMESİ VE İMHASI

Kolluğun kimlik tespit amacıyla PVSK'nın 5. maddesine göre almış olduğu parmak izi ve fotoğraflar belli bir sisteme (AFİS) kaydedilir. AFİS sistemindeki bilgilerin kullanılması ve korunması da aynı maddenin 6., 7., 8. ve 9. fıkralarında düzenlenerek belli bir usul ve esasa bağlanmıştır. Buna göre, gizli olan bu kayıtlar, kimlik tespiti, suçun önlenmesi veya yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturma kapsamında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla, mahkeme, Hâkim, Cumhuriyet Savcısı ve polis tarafından kullanılabilir. Bu veriler kanunda belirtilen amaç dışında kesinlikle kullanılamazlar.

⁵⁸ Şemsi Gök, *Adli Tıbbın Ceza Yargılamasındaki Önemi*, Ceza Hukuku El Kitabı, Beta Yayınları, İstanbul, 1989, s.397.

⁵⁹ Kaygusuz, *“Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti”*, s. 102.

Diğer yandan CMK'nın 81. maddesinde fizik kimliğin tespiti amacıyla kimlerin parmak izleri, fotoğrafları, beden ölçüleri kişisel veri bilgilerinin kayıt altına alınacağı belirtilmiştir. Bu işlemlerin yapılabilmesinde, üst sınırı iki yıl ve daha yukarı bir suçu gerektiren olaylardaki şüpheli ve sanıkların olması şartı getirilmiştir.

Ayrıca, PVSK'nın 5. maddesinde kimlerin parmak izleri ve fotoğrafların alınacağı tek tek sayılmıştır. Bu düzenlemelerde, alınan verilerin nasıl ve ne şekilde kayıt altına alınacağı, saklanacağı ve kullanılacağı belirtilmiş olup, kayıt altına alınan verilerden, mevzuata uygun şekilde yararlanılması ve amaç dışında kullanılması yasaklanmıştır. Kişisel verilerin korunması ve saklanması ile ilgili hukukumuzda, PVSK, CMK, Medeni Kanun, TCK ve Adli Tıp gibi düzenlemelerde çeşitli hükümler bulunmaktadır.

Konunun genelini kapsayacak şekilde Adalet Bakanlığı tarafından "Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun Tasarısı" hazırlanmış olup, "DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı"nda ise verileri saklama süresi ile ilgili çeşitli hükümlere yer verilmektedir. Bununla birlikte, 02.06.2007 tarihinde değiştirilen PVSK'nın 5. maddesinde, sadece parmak izi ve fotoğraf ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme DNA, beden ölçüleri, avuç izi, ayak izi, sesi ve görüntüleri gibi diğer veri bilgilerini kapsamamaktadır. Anılan kanunun 5. maddesinin üçüncü fıkrasına göre "Olay yerinden elde edilen ve kime ait olduğu henüz tespit edilemeyen parmak izleri, kime ait olduğu tespit edilinceye kadar, ilgili soruşturma dosya numarası ile birlikte sisteme kaydedilir" denmektedir. Aynı maddenin onuncu fıkrasına göre ise; "Sisteme kayıtlı olan parmak izi ve fotoğraflar, kişinin ölümünden itibaren seksen yıl geçtikten sonra sistemden silinir" şeklinde düzenlenmiştir.

Verilerin arşivlenmesi ve imhası konusunda CMK'nın getirdiği düzenleme ile cumhuriyet savcılarına, dava açılan kişilerle ilgili kovuşturmayaya yer olmadığı, beraat veya mahkûmiyet kararlarını takip etme veya sonucuna göre imha veya arşivleme

konusunda etkin görev verilmektedir⁶⁰. Bu durum, cumhuriyet savcılığı ile kolluğun veri arşivleme ve imha konusunda yakın işbirliği içerisinde çalışmasını gerektirmektedir.

Suç ve suçlularla mücadelede, düzenli tutulan arşiv bilgileri, başarılı olmada önemli rol oynar. İstihbaratı yapılmamış, iyi bir soruşturma evresi geçirmemiş bir araştırma faaliyeti, zaman ve personel kaybına neden olduğu gibi olayı da çözümsüz bırakabilmektedir. Bu nedenle kişisel verilerin arşiv bilgisi, yapılacak araştırma ve soruşturma sürecine birçok yönden olumlu etki yapar⁶¹.

5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunu 16. maddesinde 'kolluğa bildirim' alt başlığı altında, şüpheli ve sanıkla ilgili soruşturma ve kovuşturmayı sona erdiren kesinleşmiş kararları kolluğa bildirilmesi öngörülmüştür. Polis tarafından bu amaçla tutulan kayıtlar düzeltilir, imha edilir ya da yeni kayıt işlemi yapılır.

Bu durum Beden Muayenesi Yönetmeliği'nin 22. maddesinde de düzenlenmiştir. Buna göre, 'verilerle ilgili işlemler' konusunda, cumhuriyet başsavcılıkları tarafından yapılan iş bölümünde, bu yönetmelik kapsamında elde edilen verilerin imha edilmesi ve diğer işlemlerin yürütülmesi amacıyla yeterli sayıda Cumhuriyet Savcısı görevlendirilmesi öngörülmüştür.

CMK'nın 81. maddesine göre, fizik kimliğin tespiti amacıyla alınan veriler; kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresi dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine gerek olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hallerinde, Cumhuriyet Savcısının huzurunda derhal yok edilir ve bu husus tutanağa geçirilir. Nitekim 'verilerin imhası' konusu Beden Muayenesi Yönetmeliği'nin 16. maddesinde de düzenlenmiştir.

⁶⁰ Malkoç / Yüksektepe, 231.

⁶¹ Ziyaettin Kaygusuz, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Ve Yeni Düzenlemeler Işığında Olay Yeri İnceleme Çalışmaları", Polis Dergisi, 2005, s. 101.

Ancak, CMK’da düzenlenen ‘fizik kimliğinin tespiti’ amacıyla yapılacak işlemlere konulan 2 yıllık sınır, bu işlemin yapılmasında önceki düzenlemeye göre köklü bir değişiklik getirmektedir. Şöyle ki, getirilen bu yeni düzenleme ile verilerin arşivleme işlemleri ancak, adli makamlardaki işlem sonucuna göre yapılabilecektir. Bu süreç, aylar hatta yıllar sürebileceğinden, şüpheli veya sanıkla ilgili mukayese veya arşiv taraması yapılamayacağından, bu zaman içerisinde işleyeceği başka suç veya önceki suçların tespiti zorlaşacaktır. Bu durum, suç ve suçlularla mücadelede ‘delilden sanığa gidilmesi’ prensibine de zarar verebilecek niteliktedir.

Beden Muayenesi Yönetmeliği’nin 17. maddesinde, verilerin korunması ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Buna göre, mahkûmiyet kararı verilmesi halinde bu veriler arşivlenir. Esasında bu bilgiler özel hayata ait olup, hukuken koruma altında olduğundan, bu husustaki verilerin belirli ağırlığı olan suçlar bakımından saptanması gerekir⁶². Bu maddeye göre kişilerin biyometrik izleri polis tarafından, dış izleri ise bu işlemi yapan sağlık kuruluşu tarafından arşivlenir.

Konu ile ilgili olarak, değiştirilen PVSK’nın 5. maddesinin son fıkrasına dayanılarak hazırlanan ‘Parmak İzi ve Fotoğraf Verilerinin Kayda Alınması, Saklanması ve Kullanılması Hakkındaki Yönetmelik’ taslağı, ‘Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun tasarısı’ ve ‘DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı’ yürürlüğe girmesi ile bu alandaki boşluk büyük ölçüde giderilecektir.

Şu önemli gerçek bilinmelidir ki; biyometrik veri arşivi sadece fail tespitinde değil, kimlik tespitinde de çok önemli bir görevi ifa etmektedir. Büyük felaketler, deprem, yangın, uçak veya tren kazaları gibi toplumsal olaylarda kimlik tespit etme çalışmaları çok zor yapılmaktadır. Bu nedenle, arşivin istenilen şekilde oluşturulması halinde, faili meçhuller, kayıplar veya kimliği belli olmayanların sayısında büyük azalma olacaktır⁶³.

⁶² Şahin, s. 255.

⁶³ Kaygusuz, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Ve Yeni Düzenlemeler Işığında Olay Yeri İnceleme Çalışmaları”, s.102.

G. KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİNDE KOLLUĞUN ZOR KULLANMA YETKİSİ

Zor kullanma, kanuna göre yapılması gerekli bir işlemin yerine getirilmesi sırasında Devlet güçlerinin eşya ve kişiler üzerinde gayeyle dengeli ve kanunlara uygun maddi ve manevi güç kullanmalarınıdır⁶⁴. Yenisey'e göre zor kullanma ise; kişi veya eşya üzerinde kolluğun önce vücut kuvveti ve vücut kuvvetine yardımcı araçlar kullanması daha sonra silah kullanılmasıdır. Dönmezer'e göre zor kullanma ise; kişinin ellerine ve bacaklarına takılan kelepçe, giydirilen gömlek, kollarına girilerek hareket yeteneğinin kısıtlanmasını temin eden alet kullanılması gibi araçlar veya hareketler, zor kullanılması ifade eden alet veya eylemlerdir⁶⁵.

Kolluğun verdiği kanuni emir ve direktiflere uyulmaması, kolluğun görev yapmasının engellenmesi ve kolluğa mukavemet edilmesi hallerinde kolluk, hem adli hem de idari görevleri sırasında zor kullanma yetkisine sahiptir⁶⁶. Mevzuatımız, fizik kimliğin tespiti amacıyla kişilerin parmak izi ve fotoğraflarının alınmasında direnenlere karşı kolluğa, gerektiği ölçüde zor kullanma yetkisi tanımıştır.

PVSK'nın Ek 6. maddesinin birinci fıkrasında 'Polis, bu maddede yazılı görevlerinin yanında, Ceza Muhakemesi kanunu ve diğer mevzuatta yazılı soruşturma işlemlerine ilişkin görevleri de yerine getirir.' denilmek suretiyle kolluğun hem önleme hem de adli görevlerinde gerekmesi halinde usulüne göre zor kullanabileceği öngörülmektedir. Nitekim 02.06.2007 tarihinde değiştirilen PVSK'nın 16. maddesinde 'Zor ve Silah Kullanma' alt başlığı altında, 'Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir' şeklinde düzenlenmiştir.

⁶⁴ Serhat Tezsever, **Polisin Yetkileri**, İstanbul, 1993, s.98.

⁶⁵ Sulhi Dönmezer, **Zabitanın Zor Kullanma Yetkisi**, Nergiz Yayınları, 2004, s.93.

⁶⁶ İrfan Özcan, **Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Memur Ve Diğer Kamu Görevlilerine İlişkin Suçlar**, Nobel Yayınları, Ankara, 2006, s.48.

Konu ile ilgili olarak kanunun 13. maddesinin E, 17. maddesinin A ve B fıkralarında yapılan düzenlemeye göre ise; ‘Polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri’ ve ‘Vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadıyla polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerinde devam etmeleri melhuz bulunan şahıslar, karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilirler’ şeklinde belirtilmiştir. Yine anılan kanunun EK 6. maddesinin altıncı fıkrasında ise ‘Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan polis, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder’ şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Konu ile ilgili Emniyet Teşkilatı Parmak İzi Teknik Hizmetleri Yönetmeliği’nin 15. maddesinde de düzenleme yapılmıştır. Buna göre, ‘parmak izleriyle fotoğrafları alınması gerekenlerin bu işleme karşı koymaları halinde, bunların zor kullanılmak suretiyle parmak izleri fotoğrafları alınır. Bu durum bir tutanakla tespit edilerek haklarında PVSK’nın 17. maddesi hükümleri uygulanır’ denilmektedir.

Yasalarımıza göre parmak izi ve fotoğrafları alınması gereken kişilerin, bu işleme karşı koymaları halinde, zor kullanmak suretiyle parmak izi alınır ve fotoğrafı çekilir. Ayrıca bunlar hakkında Kabahatler Kanunu’nun kimlik bildirmeme maddesine göre işlem yapılır. PVSK’nın 17. maddesinin b fıkrasına göre de soruşturma yapılarak cumhuriyet savcılığına durum bildirilir⁶⁷.

Zor kullanmanın amacı saldırıda bulunanı, yelteneni veya direneni etkisiz hale getirmek, yani saldırganı veya direnmeyi durdurmaktır. Zor kullananın maksadı sadece bu olacaktır. O halde failleri etkisiz hale getirmek hususunda veya bunun için kullanılmasında zaruret varsa zora başvurulacaktır. Kişiye eza vermek, ıstırap

⁶⁷ Kunter / Yenisey, s. 759.

çektirmek, ona acı vermek olmayacaktır⁶⁸. Ayrıca, TCK'nın 265.maddesinde kamu görevlisine görevini yaptırılmamak için cebir veya tehdit kullanan kişinin üç yıldan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür.

Hafizoğulları'na göre; hukuk sistemimiz, göreve ilişkin bir işi yaparken memurun cebir ve şiddet yoluyla engellenmesini suç saymıştır. Bu halde, özellikle polisin engeli ortadan kaldırması, mukavemeti kırması zorunludur. Engelin ortadan kaldırılması, mukavemetin kırılması, genelde zor kullanma ile mümkündür. Gerek Kanun'da gerek Yönetmelik'te, zor kullanmanın, azdan başlayarak çoğa gidecek bir biçimde, direnme ve saldırı ile doğru orantılı olması emredilmiştir⁶⁹.

Kolluğun kimlik sorma ve kimlik tespit etme işlemlerinde, her koruma tedbirinde olduğu gibi henüz bir hüküm verilmeden önce yapıldığından daima potansiyel bir zorlama olduğu söylenebilir. Burada, kişilik ve insan haklarına saygı, orantılılık ilkesi, dürüst işlem ilkesi, aşırılık yasağı ve hukuk devlet ilkesi daima göz önünde bulundurulması gerekir⁷⁰.

Polisin kimlik sorma ve kimlik tespit etme işlemlerini yaptığı esnada kendine direnen, aldığı tedbirlere uymayan, zorla karşı koyan, cebir veya şiddet kullanan kişiler için farklı tedbirler öngörülmüştür. Zira 5237 sayılı TCK, 765 sayılı TCK'dan farklı olarak, kamu görevlisine direnme fiilini ancak bir cebir veya tehdit olgusunun varlığı halinde suç kabul etmiştir. Bu nedenle 'pasif direniş' yani yalnızca direnme fiili suç kabul edilmemiştir. Zor kullanmanın hukuka uygunluk sınırları içinde kalması için, 'mutlak zorunlu' olması gerekir. Aynı zamanda alınan önlem ile ulaşılmak istenen sonuç arasında 'orantı' bulunmalıdır. Bu orantı koşulu aranırken, güdülen amacın niteliği, somut durumun insan hayatı ve beden bütünlüğü için oluşturduğu tehlike ve kuvvet kullanımında doğan ölüm riskinin göz önünde

⁶⁸ Dönmezer, s.101.

⁶⁹ Zeki Hafizoğulları, "Polisin Zor Kullanma Görevi", İnsan Hakları Merkezi Dergisi III, 1995,s.16.

⁷⁰ Özbek, s.136.

tutulması gerekmektedir⁷¹. Bir başka ifade ile başvuru olan önlemin somut durumunun gerektirdiği yoğunluğu aşmaması gerekmektedir.

Kolluğun makul bir sebeple durdurduğu kişiye kimlik sorma talebine rağmen şahsın kimlik göstermeme hareketi direnmemidir? Evet direnmedir. Kimliği ile ilgili olarak cevap vermiyorsa artık kolluk için tutma yetkisi başlamıştır. Kolluk tarafından durdurma nedeni kişilere izah edilerek müdahale başlamalıdır. Durdurma nedeninin söylenmemesi kesin hukuka aykırı olduğu kollukça unutulmamalıdır. Örneğin; trafikte en sol şeritten yavaş bir şekilde, aracın müzik sesi çok açılmış olarak gitmekteyken bu nedenle durdurulma veya ileride tehlikeli olabilecek bir yangın var, güvenlik için durdurulma vb. gibi örnekler çoğaltılabilir.

Kimlik sorma işlemi başlarken yasanın amir hükmü gereği kolluk görevlileri önce kendi kimliklerini talep edilmesi beklenmeksizin göstermelidirler. Kolluğun hukuka uygun ve makul sebep veya şüphe ile başlayan müdahalesine rağmen şahsın kimlik göstermemesi veya kimliğini ispat etmemesi üzerine başlayan gözaltı işlemi esnasında şahıs araca alındığında eğer Kolluk Merkezine ulaşmadan araç içerisinde şahsın kimliği ile ilgili sorun çözülür ise şahıs derhal serbest bırakılmalıdır.

Kolluk mensupları zor kullanmalarının şikâyetle sonuçlanması halinde Cumhuriyet Savcısına bu yetkilerini kullanırken takdir yetkilerini hukuki maddelere göre nasıl kullandıklarını izah edebilmelidirler. Kolluğun zor kullanması hareketi şikâyetle sonuçlanmış ise mahkeme yargılama esnasında kolluğun;

1 -Görevli olup olmadığı,

2 -Görevliye direnme olup olmadığı,

3-Zor kullanmada ölçülülük olup olmadığı hususlarını birlikte değerlendirmektedir.

⁷¹ Özcan, s.51.

H. KİMLİK SORMA VE SORMA VE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİNDE ZOR KULLANMA YETKİSİ ÇERÇEVESİNDE KOLLUĞUN SİLAH KULLANMASI

Kolluğun durdurma, kimlik sorma veya kimlik tespiti yetkisini kullanırken doğrudan silahla ateş edilmesi, dur ikazına rağmen üzerine araç sürülmesi veya bıçakla saldırılması hali meşru müdafaa halinin başlaması yani silah kullanması halinin başlamasıdır. Kolluk mensupları bu tür müdahalelerde tehlike riskinin yüksek olabileceğini önceden değerlendirerek koruyucu çelik yeleklerini giymelidirler. Profesyonel kabul edilen güvenlik mensuplarının kişisel güvenlik önlemlerini almamaları bir kusur oluşturmaktadır.

Fiili bir saldırının başlaması üzerine kolluk PVSK'nın 16.maddesinin 7.fikrası doğrultusunda 'meşru müdafaa için silahını kullanabilir.' Kaçan bir araca veya şahsa arkadan ateş etmek daima hukuka aykırıdır. Ancak Kahramanmaraş'ta arama noktasında durmayarak kaçan aracın daha sonra Kayseri'nin Pınarbaşı ilçe Emniyet Müdürlüğü'ne bombalı saldırıda bulunduğu unutulmamalı ve tedbirler alınırken bu tür ihtimallere karşı tedbirler önceden planlanmalıdır. Örneğin; patlatma zinciri veya patlatma kapanı vb. kullanılmalıdır.

Kolluk görevlileri her an silahlarını kullanmak zorunda kalacaklarmış gibi silah eğitimlerini devam ettirmelidirler. Kolluğa doğrudan ateş edilmesi halinde kolluğun da doğrudan ateş etmesi meşru savunmadır. Kanun emir verse bile silah kullanma hali ortaya çıktığında hayati tehlikenin olmaması halinde silah kullanılmamalıdır.

Kolluğun silah kullandığı hallerde "ayağım kaydı, düşerken silahım yanlışlıkla ateş aldı" gibi iddialara mahkemelerde hemen inanılmamaktadır. Olay yerinde ne olduğunun adeta bir resim çizer gibi tutanağa geçirilmesi gereklidir. Yani düzenlene tutanakta olay yerinde ne olduysa eksiksiz anlatılmalıdır. Meydana gelen olaylarda mahkeme tanık sayısına değil tanık anlatımlarının maddi delillerle uyuşup uyuşmadığı hususlarına bakmaktadır. Kolluk görevlilerinin mahkemelerde beraber görev yaptıkları mesai arkadaşlarını tanık olarak göstermesi hallerine şüphe ile

yaklaşılmaktadır. Kolluğun silah kullanmadan önce tüm barışçıl yolları denemiş olması gerektiği asla unutulmamalıdır.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi tarafından 2005 yılında verilmiş olan bir kararda, Jandarma tarafından arabaları durdurulduktan sonra, kimlik göstermeleri ve karakola gelmeleri istenen sanıkların; soyut olarak "... size kimlik göstermiyoruz..." diyerek karakola gitmek istememeleri ve daha sonra ısrar üzerine karakola gitmesi fiili nedeniyle yerel mahkeme tarafından verilen mahkumiyet kararı bozulmuştur. Bu kararda sanıkların ne ölçüde kuvvet sarfettikleri ve görevi engelledikleri açıklanmadığından dolayı karar bozulmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere; kolluk tarafından tutulan tutanakta soyut ve belirsiz ifadelerden ziyade, olayı ayrıntılı bir şekilde anlatan ifadelerin kullanılması gerekmektedir⁷².

Jandarma Teşkilat Kanunu'nun (JTGYK) "silah kullanma yetkisi" başlıklı 11. maddesi hükmü, "Jandarma, kendisine verilen görevlerin ifası sırasında hizmet özelliklerine uygun ve görevin gereği olarak kanunlarda öngörülen silah kullanma yetkisine sahiptir." şeklinde düzenlenmiştir.

III. KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT ETME İŞLEMLERİNDE UYGULANABİLECEK YAPTIRIMLAR VEYA TEDBİRLER

A. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE UYGULANABİLECEK TCK YAPTIRIMLARI

Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması konusu TCK'nın 268. maddesinde; "İşlediği suç nedeniyle kendisi hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmasını engellemek amacıyla, başkasına ait kimlik bilgilerini kullanan kimse, iftira suçuna ilişkin hükümlere göre cezalandırılır" şeklinde belirtilmiştir. 'Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan' konusunda TCK'nın 206. maddesinde; bir resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu görevlisine yalan beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır hükmüne yer verilmiştir.

⁷² 2.CD, E.2004/17096, 01.12.2005. (www.kazanci.com.tr).

Resmi belgede sahtecilik (sahte kimlik) konusu ise, yine TCK'nın 204. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişiye hapis cezası öngörülmüştür. Ayrıca, bu belgeyi kamu görevlisinin düzenlemesi halinde ceza ağırlaştırılmaktadır.

B. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE UYGULANABİLECEK PVSK TEDBİRLERİ

PVSK'nın 4/A maddesinin dokuzuncu fıkrasında 'belgesinin bulunmaması, açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla ya da sair surette kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından 5271 sayılı CMK hükümleri uygulanır' düzenlemesine yer verilmiştir.

Bu nedenle kolluk tarafından kimliği sorulan kişilerin kimliklerini ispat etmeleri gerekmektedir. Aksi halde şüpheli duruma düşeceklerinden, kimlik tespiti için parmak izi ve fotoğrafları alınabileceği gibi 24 saate kadar da gözaltına alınabileceklerdir. Ayrıca, kimlikleri tespit edilemeyen veya sahte kimlik kullandıkları tespit edilen kişiler, Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca ilgili nüfus idarelerine bildirilerek, bu kişilerin hakkında yasal işlem yapılması gerekecektir.

C. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE SIKIYÖNETİM VE OLAĞANÜSTÜ HAL KANUNLARINA GÖRE UYGULANABİLECEK TEDBİRLER

Sıkıyönetim Kanunu'nun 16. maddesi ile Olağanüstü Hal Kanunu'nun 11. ve 25. maddelerine göre; 'kimlik bilgilerinde kasten gerçeğe aykırı bilgi verenler veya bilgi vermekten çekinenlere üç aydan bir yıla kadar hapis cezası' öngörülmüştür.

D. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE ADLİ VE ÖNLEME ARAMALARI YÖNETMELİĞİNE GÖRE UYGULANABİLECEK TEDBİRLER

Yönetmeliğin 5. maddesiyle, PVSK'nın 17. maddesine benzer düzenleme getirilmiştir. Ayrıca, suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin hemen kimliğini belirleme imkânının bulunmaması durumunda ise herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabileceği öngörülmüştür. İlgili yönetmeliğin 19. maddesine çocuklar için özel bir hüküm konulmuştur. Anılan maddenin ikinci fıkrasında; 'Kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir ...' şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

Kamuoyunda "İç Güvenlik Paketi" olarak bilinen, "Polis Vazife Ve Salahiyet Kanununun İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı"nda, polisin yakalama yetkisinde de düzenlemeler yapılmaktadır. Buna göre; polisin yakalama yapabileceği durumlara "Başkalarının can güvenliğini tehlikeye düşürme" de eklenmektedir. Burada belirtilen "başkalarının can güvenliğini tehlikeye düşürme" ifadesi oldukça muğlak bir kavramdır. Açıkça içeriği belirtilmeyen bu ifade, polisin keyfi yorumlamalarıyla büyük bir sorun haline gelebilecektir. Kanunda yapılacak değişiklikle belirsiz ifadelerin kullanılması, AİHM nezdinde tazminata mahkum olmamıza neden olabilecektir. Yapılması öngörülen diğer bir değişiklik ile polise; "eylemin ve durumun niteliğine göre, koruma altına alır, uzaklaştırır ya da yakalar ve gerekli kanuni işlemleri yapar." hükmü uyarınca birçok yetki tanınmaktadır. Buna göre kişiler; hukuka aykırı olmayan bir toplantı veya gösteriden bu madde gerekçe gösterilerek uzaklaştırılabilecektir. Bu da, en temel bir hak ve özgürlük olan "toplantı ve yürüyüş hakkı"nın kısıtlanması anlamına gelmektedir.

E. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE KİMLİK BİLDİRME KANUNUNA GÖRE UYGULANABİLECEK PARA CEZASI YAPTIRIMLARI

Kimlik Bildirme Kanunu'nun 17. maddesine göre, kimlik bildirme belgesinde gerçeğe uymayan bilgi verenlere yüz Türk Lirası idari para cezası verileceği ve aynı

kanunun 18. maddesi gereği düzenlenen idari para cezaları o mahallin mülki amiri tarafından verileceği düzenlenmiştir.

F. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE KABAHATLER KANUNU'NA GÖRE UYGULANABİLECEK YAPTIRIMLAR

Kanunun 'kimliği bildirmeme' ile ilgili 40. maddesine göre; 'Görevle bağlantılı olarak sorulması halinde kamu görevlisine kimliği veya adresiyle ilgili bilgi vermekten kaçınan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişiye bu görevli tarafından elli Türk Lirası idari para cezası' öngörülmüştür. Bununla birlikte belirtmemiz gerekir ki, bu tutar her yıl enflasyon oranı ölçüsünde güncellenmektedir. Açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal cumhuriyet savcısı haberdar edilecek ve gözaltına alınacaktır.

G. GÖZALTINA ALMA VEYA TUTUKLAMADA ŞÜPHELİLERE TÜRK CEZA KANUNU'NA GÖRE UYGULANABİLECEK PARA CEZASI YAPTIRIMLARI

Türk Ceza Kanunu'nun 206. maddesinde 'Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan' kenar başlığı altında, 'Bir resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu görevlisine yalan beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı' belirtilmiştir. Yargıtay Ceza Dairesi tarafından 2007 yılında verilmiş olan bir kararda; hırsızlık suçundan dolayı yapılan soruşturma esnasında polis memurlarına kimliği ile ilgili yalan beyanda bulunan kimsenin eyleminin TCK'nın 206. maddesine cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir⁷³. Bunun yanında Yargıtay Ceza Dairesi'nin 2012 yılında vermiş olduğu diğer bir kararda, "Polis memurları tarafından durumundan şüphelenilerek aracı durdurulduğunda ehliyeti olmaması nedeniyle polis memurlarına başkasına ait sürücü belgesini veren, sormaları üzerine de ismini de kimlikteki gibi söyleyen, ardından alkolmetre cihazı ile yapılan ölçüm sonuçlarını gösteren kağıt çıktığı bu ismi yazarak imzalayan sanığın eyleminin resmi belgenin düzenlenmesinde yalan

⁷³ 2.CD, E.2006/10239, 15.01.2007. (www.kazanci.com.tr).

beyan suçunu oluşturduğu gözetilmelidir.” denilerek yerel mahkemenin kararının bozulmasına hükmedilmiştir⁷⁴.

H. KİMLİK SORMA VE TESPİT ESNASINDA KOLLUK GÖREVLİLERİNE UYGULANABİLECEK CEZA HUKUKU YAPTIRIMLARI

Kimlik sorma ve kimlik tespit etme işlemlerinin kolluk görevlilerince hukuka aykırı olarak yapılması durumunda ceza hukuku yaptırımları, tazminat hukuku yaptırımları ve disiplin hukuku yaptırımları öngörülmüştür. Ayrıca kolluk mensuplarının görevleri esnasında kimlik gösterme ile ilgili usulsüzlük durumunda da hukukumuzda çeşitli yaptırımlar öngörülmüştür.

1. Görevi Kötüye Kullanma Suçu

TCK'nın 257/1. maddesinde 'görevi kötüye kullanma' konusu düzenlenmiştir. Burada önemli olan konu, bu suçun oluşabilmesi için kişinin mağdur olması ve meydana gelen fiilin kolluğun görev alanı ile ilgili olmasıdır. TCK'nın 257/2. maddesinde ise 'görevi ihmal suçu' düzenlenmiş, ancak 'kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olma şartı' bu suçun oluşumu için bir unsur olarak getirilmiştir.

Her suçta var olan zarar kavramından ayrı ve özel olarak gerçekleşmesi gereken zarar unsurunun oluşmaması halinde, kolluğun salt kimlik göstermemesi durumu, adli yönden görevi ihmal suçu oluşturmayacaktır. Eski TCK ile yeni TCK karşılaştırıldığında, ihmal suçlarının çoğunun salt disiplin suçu haline getirildiğini söylemek mümkündür. Kimlik göstermemek şeklinde meydana gelecek olan sorumlulukta, adli yönden değil ancak salt disiplin yönünden sorumluluk doğuracak nitelikte bir ihmal veya savsaklamanın bulunduğunu söylemek mümkündür.

⁷⁴ 9.CD, E.2012/9458, 19.12.2012. (www.kazanci.com.tr).

2. Zor Kullanma Yetkisinde Sınırın Aşılması

TCK'nın 256. maddesinde bu konu 'zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevi ifa ettiği esnada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.' şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile kolluk, görevi gereği zor kullanma durumunda kalmış ancak görevin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanmışsa, kasten yaralama suçunu düzenleyen aynı Kanun'un 86. maddesinin üçüncü fıkrasına göre cezalandırılacaktır. Kolluğun kimlik sorma veya kimlik tespit etme sırasında gerektiğinden fazla zor kullanması durumu da bu suça sebebiyet verecektir.

Kolluk mensupları görevlerini ifa ederlerken etkili direnişle karşılaşır ve bedeni kuvvetle çözemeyenler ise silah kullanabilirler, ancak silah kullanırken öldürme amacı olmamalıdır. Eğer etkili direniş cana karşı olursa ve neticesi itibari ile sadece silah ile durdurabilme halinde kalınır ise ancak o zaman kolluk silah kullanabilir. Bu tür silah kullanma olaylarında cumhuriyet savcılığı meşru müdafaa hali olsa bile delillerin mahkemece değerlendirilmesi ve kamu vicdanının tatmin edilmesi için genellikle dava açmak zorunda kalmaktadır.

Polisin kuvvet kullanması ile ilgili olarak 2005 yılında Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından incelenen dosyada; sivil giyimli ve gece 2 sularında alkol aldıktan sonra evlerine giden polis memurları ile yine alkol almış olan ve gasp fiilleri nedeniyle aranmakta olan bir grup arasında sözlü tartışma çıkmış ve akabinde polisler fiili saldırı meydana gelmiştir. Polis memuru Ahmet bu esnada havaya ateş açmış ve maktul ara sokaklara doğru kaçmaya başlamıştır. Maktulü takip eden sanık, havaya iki el ateş etmiş ve daha sonra maktulün sırtına bir el ateş ederek ölümüne yol açmıştır. Bu davada yerel mahkeme, uyarı ateşinden sonra kaçmakta olan maktulün polis Ahmet tarafından kovalanma fiilinin, öldürme kastının varlığı kabul ederek ve bu gerekçeyle sanığın kasten öldürmeden dolayı mahkum edilmesine ve haksız tahrik hükümlerinden yararlanmasına karar verse de; Yargıtay Ceza Dairesi kasten öldürmenin sınırın aşılması suretiyle gerçekleşmesi ve kanun hükmünü yerine

getirme durumu gerekçeleriyle kararı bozmuştur. Bu karara direnen yerel mahkeme, davayı Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na taşımıştır. Ceza Genel Kurulu da uyarı ateşi açıldığından ve gece vakti nereye ateş edildiği görülmediğinden dolayı Ceza Dairesi'nin kararını onamış ve yerel mahkemenin bozma istemini yerinde bulmamıştır⁷⁵. Keza Yargıtay 2. Ceza Dairesi tarafından 2005 yılında verilen kararda, dur ihtarına uymayarak kaçan sanığa; Karayolları Trafik Kanunu'nun 47. maddesinde düzenlenen "Trafik zabıtası veya diğer yetkililerin dur işaretlerine, ışıklı trafik işaretlerinden kırmızı renkli olanına veya sesli işaretlere uymayan sürücüler, 3 600 000 lira, diğer trafik işaretlerine uymayan sürücüler, 1 800 000 lira para cezası ile cezalandırılırlar." hükmüne uyulmadığı gerekçesiyle idari para cezası verilmesi gerektiği vurgulanmıştır⁷⁶.

I. KİMLİK SORMA VE TESPİTİ ESNASINDA SUÇ İŞLEYEN KOLLUK GÖREVLİLERİNİN TAZMİNAT HUKUKU YAPTIRIMLARI

Kimlik sorma ve kimlik tespit işlemlerindeki hukuka aykırılıklarda, idare hukuku alanında hizmet kusuruna ya da kişisel kusura dayanabilecektir. Hizmet kusurunda idarenin, bireysel kusur bulunması halinde ise hukuka aykırılığı gerçekleştiren görevlinin tazminat hukukuna göre sorumluluğu ortaya çıkacaktır (CMK 141, AY 129/5, DMK 13).

J. KİMLİK SORMA VE TESPİTİ ESNASINDA SUÇ İŞLEYEN KOLLUK GÖREVLİLERİNİN DİSİPLİN HUKUKU YAPTIRIMLARI

Telifisi mümkün olmayan zararların ortaya çıkmaması ve güvenlik hizmetinde mutlak başarının sağlanması amacıyla güvenlik teşkilatları, yönetim usulünde diğer kamu kurumlarından farklı esaslara tabi tutulmuşlardır. Nitekim devletin gücünü temsil eden polise uygulanan disiplin mevzuatı, diğer memurlar için geçerli olan disiplin mevzuatından daha farklı ve ağır müeyyideler içermektedir. Bu düzenlemeler nedeniyle, güvenlik hizmetini yerine getiren birimlerde diğer kamu kurum ve kuruluşlarına oranla daha katı bir disiplin ve ast üst ilişkisine dayanan

⁷⁵ YCGK, E.2004/1-219, 22.03.2005. (www.kazanci.com.tr).

⁷⁶ 2.CD, E.2003/19530, 11.07.2005. (www.kazanci.com.tr).

resmi ve üniformalı hiyerarşik bir yapı oluşturulmuştur. Bu uygulama, hizmetin özelliği, görevin vazgeçilmezliği ve zorluğundan kaynaklanmaktadır⁷⁷.

Bu itibarla polisin durdurma, kimlik sorma ve kimlik tespiti yapma yetkilerini kullanırken ilgisine kimlik göstermemesi veya diğer hukuk dışı davranışları ile ilgili olarak Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğü'nde;

- 4. maddenin birinci fıkrasında belirtilen 'Görev sırasında veya dışında yasaklanan tutum ve davranışlarda bulunmak',
- 5. maddenin yedinci fıkrasında belirtilen 'İş sahiplerine veya halka karşı onur kırıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak',
- 7. maddenin B-1. fıkrasında belirtilen "Hizmet içinde resmi sıfatın gerektirdiği saygınlığı ve güven duygusunu sarsacak eylem ve davranışlarda bulunmak,
- 8. maddenin yedinci fıkrasında belirtilen 'yetkisini veya nüfuzunu kendisine veya başkalarına çıkar sağlamak amacıyla veya kin veya dostluk nedeniyle kötüye kullanmak' gibi eylem, tutum ve davranışlardan dolayı disiplin soruşturması açıldığı uygulamada görülmektedir.

Zor kullanmada sınırın aşılması halinde, yapılacak disiplin soruşturması sonucunda, olayın oluş şekli, niteliği ve diğer unsurlar bir bütün halinde dikkate alınarak disiplin amirlerince veya disiplin kurullarınca eylem, yukarıda yer verilen hükümler kapsamında değerlendirmeye tabi tutulabilecektir.

⁷⁷ A. Alper Durmuş, **Memur Disiplin Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 9.

SONUÇ

Kolluk görevlilerinin durdurma, kimlik sorma ve kimlik tespit etme yetkileri, kamu güvenliği hizmetlerinin esasını teşkil ettiğinden, suç ve suçlularla mücadelede adaletin tecelli etmesi için önemli ve vazgeçilmez bir uygulamadır. Kolluğun, suç işlenmesini önlemek veya işlenmiş suçların faillerini bulmak amacı ile kişilere çeşitli sorular veya kimlik sormasının yasal kaynağı PVSK'nın 4/A maddesidir. Yine, kolluğun durdurma ve kimlik sorması gibi durumlar arama sayılmadığından arama ile ilgili şartlar bu işlem için aranmamaktadır.

Bununla birlikte kimlik sorma konusunda kolluğun rasgele değil, tecrübelerine dayanarak, araştırma veya ihbar neticesinde belli yer ve kişiler üzerinde makul bir sebebin oluşması halinde bu yetkisini kullanması gerekmektedir. Ayrıca, kimlik sormadan önce kolluğun kimliğini ilgili kişiye göstermesi uygulamasına özen gösterilmelidir. Hukuk devletinde inisiyatif kullanacak kolluk görevlilerinin davranışları hukuk kuralları ile güçlendirilmeli, makul sebep ve makul şüphe konusunda inisiyatif kullanacak görevliler devamlı eğitilmeli ve görev başında denetlenmelidirler.

Mevzuatımızda, Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Kanunu hariç kişilerin üzerlerinde kimliklerini bulundurmaya zorunlu kılan bir hüküm bulunmamaktadır. Nüfus Hizmetleri Kanunu da herkesin nüfus cüzdanı almasını zorunlu kılmasına rağmen yanlarında bulundurma zorunluluğu ile ilgili herhangi bir hükme yer vermemiştir. Bununla birlikte PVSK, CMK ve Kabahatler Kanunu gibi yasal metinlerde, adli merciler, kolluk görevlileri ile ilgili diğer kamu görevlilerinin kimlik sorma yetkisi karşısında, kişilerin kimlikleri ile ilgili doğru bilgi verme ve ispat zorunlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle, adil yargılanma ilkesinin içinde önemli bir yere sahip olan susma hakkı, kimlik bilgileri ile ilgili soruları kapsamamaktadır.

Hem adli hem de önleme amaçlı yapılan kimlik tespit etme işlemi, durumun gerektirdiği ölçüde çeşitli şekillerde yapılabilir. Kişinin kimliğinin resmi bir belge veya sair surette belirlenememesi halinde, kimlik tespiti için öncelikle polis

marifetiyle parmak izi ve fotoğrafı alınabilir. Parmak izi sorgulama sisteminden (AFİS) tespit edilememesi halinde ise CMK'da belirtilen ve basitten başlayarak gerektiği ölçüde sağlık personeli marifetiyle beden muayenesi, vücuttan örnek alınması veya moleküler genetik inceleme yapılabilecektir. Bu işlemler esasta delil elde edilmesi amacıyla yapılsa da şüpheli, sanık ve soy bağının araştırılmasında kimlik tespit etme amacı taşıdığı da bilinmelidir.

Kolluğun, kimlik tespit işlemini, hangi amaçla yaptığını iyi bilmesi gerekir. Zira CMK'ya göre yapılacak kimlik sorma veya kimlik tespit işlemleri, cumhuriyet savcısının emri ve denetiminde yapıldığından herhangi bir sorun gözükmemektedir. Ancak, kolluk için olası sorun, önleme amaçlı yapacağı işlemlerdir. Çünkü herhangi bir denetim veya kontrol esnasında şüphe durumunun yoğunluğuna göre seçilecek belli kişiler üzerinde yapılan kimlik tespit işlemi sonucu eğer kimliğini ispat edememesi halinde kişi, kolluğa karşı koyabilir veya kaçabilir. Bu gibi durumlara karşı kolluğun bilgili, eğitilmiş ve hazırlıklı olması gerekmektedir.

Genel olarak kimlik tespit işlemi, kimlik sormaya göre daha ağır bir tedbir olup, PVSK, CMK ve Adli Tıp düzenlemeleri esas alınarak yapılmaktadır. Buna göre verilerin alınması, saklanması, korunması ve imhası detaylı olarak düzenlenmiş, gizli olan bu kayıtların kullanımında ancak suçun önlenmesi veya yürütülen soruşturma ve kovuşturma kapsamında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla mahkeme, hâkim, Cumhuriyet Savcısı ve kolluk yetkili olup, bu verilerin amaç dışında kullanılması yasaklanmıştır. Ayrıca, çıkması beklenen 'Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Kanun Tasarısı' ile 'DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı'nın yasallaşması halinde kişisel verilerle ilgili hukukilik ve bilimsellik açısından tereddüt duyulan konuların giderilmesine önemli katkı sağlayacağı ortadadır⁷⁸.

Kolluk, uygulamalarında ve diğer kamu hizmetlerinde, kimlikle ilgili kimlik tanıma ve ispatta teknolojik imkânlar kullanabilir. Herkese verilen kimlik numarası

⁷⁸ Kaygusuz, s.113.

ile kurumlardaki internet, kolluk otolarındaki mobil cihaz veya iletişim araçları ile de kimlik sorgulaması yapabileceği gibi elektronik ortamda ‘akıllı kart tabanlı kimlik kartı’ uygulaması ile de güvenli ve kolay kimlik doğrulama yapılabileceği belirtilmektedir.

Vurgulamak gerekir ki, değiştirilen PVSK hükümlerine göre kimlik tespiti için kişilerden sadece ‘parmak izi ve fotoğraf’ alınabilmesine karşın CMK’ya göre fizik kimliğin tespitinde ise bunlara ilave olarak ‘beden ölçüleri, eşkâl, avuç izi, ayak izi, sesi ve görüntüleri gibi’ diğer veri bilgileri de alınabilmektedir. Aslında PVSK’da yapılan bu yeni düzenleme ile, CMK’daki kimlik tespiti ile ilgili bazı tereddütlerin giderilmesi amaçlanmıştır. Ancak ister adli ister önleme amacıyla yapılacak kimlik tespiti için kullanılan arşiv sistemi, polis tarafından usulüne uygun kayıt yapılan AFİS sistemidir. Bu kapsamda kimlik tespit işleminin önleme veya adli amaçlı yapılması kişisel verilerin (en azından parmak izi, avuç izi, fotoğraf ve eşkâl) belli bir standartta ve usulde alınmalarını sağlayacak şekilde uyumlu hale getirilmesi, uygulamaya olumlu olarak yansımaktadır.

Ayrıca, yukarıda anılan son düzenlemelere göre, kamu görevlisine kimliği ile ilgili bilgi vermekten kaçınan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişilere karşı, idari para cezası uygulanabileceği gibi kollukça kimliği belli olana kadar o kişinin Cumhuriyet Savcısının talimatıyla gözaltına alınabileceği, kimliği yine de tespit edilemiyor ve şahıs ta kolluğa yardımcı olmuyor ise tutuklanabileceği konusunun basın yayın yoluyla vatandaşlara durulması da yerinde bir uygulama olacaktır.

Güvenliğin olmadığı bir ortamda kişilerin sahip oldukları hak ve özgürlükler hiçbir işe yaramayacaktır. Bu gerçekten hareketle toplumda huzur ve güvenliğin sağlanmasında görevli olan kolluğun, hukuka ve insan haklarına saygılı bir anlayışla görevini yerine getirmesi beklenirken, bireylerin de bu görevi yerine getiren kolluğa karşı saygılı ve yardımcı olmaları gerekir.

Kolluğun kimlik gösterme işlemi ve niteliği, genel olarak PVSK’da ve Arama Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir. CMK’da ise polisin kimlik göstermesi ile ilgili

herhangi bir hüküm bulunmamakta ancak arama, el koyma gibi işlemlerde ilgisine bilgi verme ve tutanaklarda görevli kolluk personelinin kimliklerinin yazılacağı belirtilmektedir. Ayrıca TMK'nın 6/1. maddesinde, polis hakkında özel bir hükme yer verilerek, terörle mücadelede görev yapan personelin kimliklerinin açıklanması suç iken, onların kimlik gösterme şeklindeki yükümlülüklerinin nasıl yerine getirileceği ve istisna sağlanıp sağlanmayacağı hususlarında ilgili mevzuatta bir ayırım yapılmamıştır. Bu nedenle kolluğun kimlik göstermesi ile ilgili durumların ve istisnalarının açıkça yazıldığı yeni bir düzenleme ile belirtilen bu farklı anlaşımaların giderilmesi gerekmektedir.

Kolluğa, adli veya idari görevleri esnasında kimlik göstermesi ile ilgili olarak hâkim, savcı, mülki amir veya herhangi bir üstünün özel bir emir vermesine gerek yoktur. Çünkü bu durum, ilgili yasalarda düzenlendiği gibi verilen görevin yerine getirilişinde bir usul işlemdir.

Her toplumda suç işleyen, kolluğa yardımcı olmayan, art niyetli hatta kolluğun görevini yapmasını engellemeye çalışan kişiler olabilir. Ancak her halükarda böyle kişilerin tahrik etmesi veya varlığı, kolluğun tesis edeceği tüm işlemlerde belirlenen hukuki kuralları, usulü ve aynı zamanda yetkilerini kullanmasına engel teşkil etmemelidir.

Bu açıklamalardan sonra kolluğun kimlik göstermesi ve ilgisine bilgi vermesi ile ilgili olarak;

- Kolluğun adli veya idari amaçlı yetkisini kullanmadan önce –istisnai durumlar hariç- herhangi bir talep beklemeden re'sen kimliğini ilgisine göstermesi ve yasal düzenlemelerde belirtilen işlem veya uygulamanın neden yapıldığını ilgisine söylemesi kolluk için bir yükümlülüktür.
- Resmi üniformalı veya sivil olması, kolluğun kimlik gösterme yükümlülüğünü değiştirmemektedir.

Kolluğun yapacağı her işlemde kimlik gösterme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığının tespitinde, kolluğun yapacağı işlemin şekli, amacı, niteliği, muhatap

alınan kişi veya grup ile bulunulan ortamın belirleyici olma özelliği vardır. Örneğin, Arama Yönetmeliği'nin 28., 29. ve 30. maddeleri çerçevesinde mahkeme kararı veya yazılı emir ile yapılan üst, eşya, ev ve araç aramalarında, kimlik gösterme yükümlüğü bulunurken; Yönetmeliğin 8., 23. ve 25. maddelerine göre ise, karar veya emre ihtiyaç olmadan yapılması mümkün olan durdurma ve aramalarda ise, resen kimlik gösterme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Bazı durumlarda, gecikmesinde sakınca veya tehlike bulunması hâlinde ya da işlem amacı tehlikeye girecekse kolluk tarafından kimlik daha sonra da gösterilebilir. Örneğin, arama öncesi delil karartma şüphesinin varlığı gibi. Kolluğun ilgiliye kimlik göstermesi ve ilgiliye yapılan uygulama ile ilgili bilgi vermesi sadece hukuki koruma sağlaması açısından değil aynı zamanda vatandaşın işbirliği yapma ve kolluğa karşı saygı ve güveninin artmasına sebep olacaktır.

Kolluğun, yetkili ve görevli olması hakkında oluşabilecek tereddütlerin ortadan kalkması için kimliğini mutlaka göstermesi gereklidir. Ayrıca, hem kamu görevlileri hem de vatandaşlar açısından hukuk kurallarına ve insan haklarına saygılı davranılması, kanun önünde eşit ve hesap verebilir olmak, çağdaş bir toplumun göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Ancak kolluk görevlisinin kimlik gösterdiği andan itibaren kendisine karşı yapılacak hareketler ise, suçun ağırlaştırıcı nedeni olacaktır. (Örneğin, görevli memura mukavemet gibi) Kolluğun kimlik göstermemesi halinde ise ilgili kişinin kolluktan kimliğini göstermesini talep hakkı doğacaktır. Burada tereddüde düşülüp düşülmemesinin takdiri kişilere aittir. Kolluk kimlik gösterme yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde adli yönden değil ancak Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğü'ne göre; görevi savsaklama ve görevi ihmal gibi disiplin suçlarından sorumlu tutulabilecektir.

Polis, şüpheli kişi ya da araçları ilk bakışta isabetli teşhis edebilmelidir. Durdurulan kişilerin beden dillerine dikkat ederek, şüpheliler hakkında ön fikir

edinebilmelidir. Erken teşhis kabiliyeti polisin işini kolaylaştıracak ve durdurma öncesi uygun tedbir alınmasına imkân sağlayacaktır.

Bir kişiyi geçici olarak durdurmak, yakalama sayılmaz; bunun yakalama sayılması için, kişinin fiilen denetim altına alınması gerekir (AÖAY 27/1). Bu nedenle, yakalama dışındaki durdurma tedbirinin de yasal dayanağa kavuşturulması gerekmektedir. Bu amaçla, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'na 2007 yılının Haziran ayında eklenen bir hüküm ile, durdurma işlemine hukuksal kimlik kazandırılmış ve böylece yeni bir koruma tedbiri oluşturulmuştur.

Nitelik ve eğitim seviyesi yükselen kolluğun, sürekli eğitimi ve denetimine paralel olarak toplumun her kesimiyle ve basınla ilişkilerinin etkin olarak geliştirilmesi, durdurma, kimlik gösterme ve kimlik tespiti ile ilgili olabilecek sorunların çözümüne olumlu olarak yansımaktadır. Devleti temsil eden ve devlet adına kamu yetkisini kullanan kolluk mensuplarının en alt rütbedeki memurundan en üst rütbedeki amirine kadar güvenlik hizmeti (public safety) sundukları toplumu oluşturan tüm bireylere karşı tesis ettikleri iş ve işlemleri izah edebilmelidirler. Kolluk gücü tarafından kullanılan kamu yetkisini asıl amacının, Anayasa'nın güvencesi altında olan insan haklarının ihlallerinin önlenmesi olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

ALTIPARMAK Kerem / AYKAÇ A. Murat / KARAHANOĞULLARI Onur / HANÇER Türkan / AYDIN Devrim, “**Polis Vazife ve Salahiyet Kanunda Değişiklik Durdurma- Kimlik Sorma, Arama Parmak İzi Alınması, Silah Kullanma**”, İnsan Hakları çalışma Metinleri V, Ankara, 2007.

BIÇAK Vahit, **Suç Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.

ÇOLAK Haluk / TAŞKIN Mustafa, **Açıklamalı-Karşılaştırmalı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.

DONAY Süheyl, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.

DÖNMEZER Sulhi, **Zabitanın Zor Kullanma Yetkisi** , 2004,

DURMUŞ A. Alper, **Memur Disiplin Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

ERYILMAZ M. Bedri, **Türk Ve İngiliz Hukukunda Ve Uygulamasında Durdurma Ve Arama**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

GELERİ Aytekin, **Önleyici Polislik**, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2009.

GÖK Şemsi, **Adli Tıbbın Ceza Yargılamasındaki Önemi**, Ceza Hukuku El Kitabı, Beta Yayınları, İstanbul, 1989.

GÖZÜBÜYÜK A. Şeref / TAN Turgut, **İdare Hukuku I**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.

GÜLCÜ Mustafa, “**Özel Güvenlik Görevlilerinin Kimlik Sorma, Arama ve El Koyma Yetkileri**”, Polis Dergisi, S: 34, 2003.

HAFIZOĞULLARI Zeki, “**Polisin Zor Kullanma Görevi**”, İnsan Hakları Merkezi Dergisi-III, S:4,1995.

HANCI İ. Hamit / TUĞ Aşım, “**Felaket Kimliklerinin Kimliklendirilmesi (DVI) Türkiye Çalışmaları**”, Polis Dergisi, 2004.

KAYGUSUZ Ziyaettin, “**Olay Yeri İnceleme Çalışmalarında Bilimsellik Ve Hukukilik**”, Polis Dergisi, 2004.

KAYGUSUZ Ziyaettin, “**Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları ve Yeni Düzenlemeler Işığında Olay Yeri İnceleme Çalışmaları**”, Polis Dergisi, 2005.

KAYGUSUZ, Ziyaettin “**Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti**”, PA Polis Bilimleri Dergisi, S:10 (1), 2008.

KUNTER Nurullah / YENİSEY Feridun, **Ceza Muhakemesi Hukuku I-II**, 12. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

KUNTER Nurullah / YENİSEY Feridun, vd. **CMH Temel Bilgiler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

MALKOÇ İsmail / YÜKSEKTEPE Mert, **Ceza Muhakemesi Kanunu**, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2005.

ÖZCAN İrfan, **Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Memur ve Diğer Kamu Görevlilerine İlişkin Suçlar**, Nobel Yayınları, Ankara, 2006.

ÖZBEK Veli Özer, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999.

ÖZBEK Veli Özer, **Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı**, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara: 2005.

ÖZBEK Veli Özer / M. Nihat KANBUR / Koray DOĞAN / Pınar BACAKSIZ, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014.

SEVİNDİK Mürsel, **Polis Savunma Taktikleri**, 7.baskı, Gyes Yayıncılık, Ankara, 2011.

SÖZÜER Adem / DÜLGER İbrahim / DURSUN Selman / TALAS Serdar / MADEN Mehmet / PLAGEMANN Gottfried / TOPÇUOĞLU Tuba, **Polis Vazife Ve Salahiyet Kanununun İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısına İlişkin Görüş**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, 19.02.2015.

ŞAFAK Ali / BIÇAK Vahit, **Ceza Muhakemesi Hukuku Ve Polis**, 6. Bası, Roma Yayınları, Ankara,2005.

ŞAHİN Cumhuriyet, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.

TEZSEVER Serhat, **Polisin Yetkileri**, İstanbul, 1993.

TOROSLU Nevzat / FEYZİOĞLU Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008.

YAŞAR Yılmaz, **Polis Meslek Hukuku**, 20. Baskı, Mustafa Kitapevi, Ankara, 2005.

YENİSEY Feridun, **“Faili Tekrar Tanımaya Yarayan Önleme ve Koruma Tedbirleri, Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti, Parmak İzi Alma, Fotoğraf Çekme, Fizik Fizik Kimliğin Tespiti”** , Polise Görev, Yetki Ve

Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri - II, EGM. Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008.

YENİSEY Feridun, **Hazırlık Soruşturması Ve Polis**, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1993.

YENİSEY Feridun, **“Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti”**, Çağın Polisi Dergisi, S:69, Ankara, 2007.

YILMAZ Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.

YURTCAN Erdener, **CMK Şerhi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005.

ZEYFELİOĞLU Yıldırım / HANCI İ. Hamit, **“İnsanlarda Kimlik Tespiti”**, Türk Tabipler Birliği STED Dergisi, 2001, Cilt:10, S:10.

EKLER

EK – 1

Emniyet Genel Müdürlüğü 2013

Yılı Faaliyet Raporu

2012 – 2013 Yılları Asayiş Suçları	2012	2013	Artış / Azalış %
SUÇ TÜRÜ			
Kişilere Karşı Suçlar	640.772	660.090	% 3
Malvarlığına Karşı Suçlar	528.325	564.575	% 7
Topluma Karşı Suçlar	118.717	137.499	% 16
Millet Ve Devlete Karşı Suçlar	24.905	25.410	% 2
Takibi Gereken Olaylar	243.989	252.463	% 3
Türkiye Geneli Asayiş Olayları T O P L A M I	1.556.708	1.640.037	% 5

EK – 2

Emniyet Genel Müdürlüğü 2013 Yılı Faaliyet Raporu

2012 – 2013 Yılları Trafik Durum Tablosu

Araç Sayısı	2012	2013
Tescilli Araç sayısı	17.251.909	18.182.076
Sürücü Belgesi Sayısı	23.740.345	24.778.712
Kontrol Edilen Araç Sayısı	19.435.970	24.883.989

ÖZGEÇMİŞ

Osman METLİ, 1964 yılında Isparta’da doğdu. İlköğretimini Isparta Cengiz Topel İlköğretim Okulu’nda, ortaöğrenimini Isparta Gülkent Ortaokulu’nda, lise eğitimini Ankara Polis Koleji’nde tamamladı. 1983 yılında Polis Akademisine yerleşti. Polis Akademisinden 1987 yılında mezun oldu. Adana’da Polis Başmüfettişi olarak görev yapmakta olan Osman METLİ, 2013 yılında kayıt yaptırdığı Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans yapmaya başladı.

VITAE

Osman METLİ was born in Isparta, in 1964. He studied in Isparta Cengiz Topel PrimarySchool and he continued his secondary education in Isparta Gülkent Middle School. And then he completed his high school in Ankara Polis College. He enrolled in Ankara Polis Academy,in 1983. He graduated from Police Academy in 1987. He started to study for master degree in the Department of The Law Department in the Institute Of Social Sciences In Gaziantep Zirve University. Currently, he works as a Police inspector general in Adana.